DE VARIA ARISTOTELIS IN ACADEMIA PARISIENSI FORTVNA,

EXTRANEIS HINC INDE ADORNATA PRÆSIDIIS,

LIBER.

Ad virum clariſſimum HENRICVM LVD. HABERTVM MONMORIVM *Libellorum ſupplicum Magiſtrum integerrimum.*

Auctore IOANNE DE LAVNOY Conſtantienſi, Theologo Pariſienſi.

LVTETIÆ PARISIORVM,
Typis EDMVNDI MARTINI, viâ Iacobæa, ſub Sole aureo.

M. DC. LIII.
CVM PERMISSV.

Tertullianus lib. contra Valentinianos cap. III.

Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi.

Sanctus Augustinus libro de vnico baptismate contra Petilianum cap. I.

Prima illic (in quodam Donatistarum opere) *inuidia est, quod ventilatur in publico res secreta. Taceant ergo, qui hoc fieri debere non putant.*

Plinius libro v. epistola VIII.

Orationi & carmini est parua gratia, nisi eloquentia sit summa; historia quoquo modo scripta delectat.

INDEX CAPITVM.

DE

DE VARIA ARISTOTELIS IN ACADEMIA PARISIENSI FORTVNA,

EXTRANEIS HINC INDE ADORNATA PRÆSIDIIS, LIBER.

Ad virum clariſſimum HENRICVM LVDOVICVM MONMORIVM *Libellorum ſupplicum Magiſtrum integerrimum.*

QVAM varia fuerit Ariſtotelis in Academia Pariſienſi fortuna, Vir clariſſime, deſcribo. Eſt notabilis prorſus res, atque vt admiratione, ſic & curioſitate digna. Eam ad te potiſſimum defero, qui non ſoles ex ho-

minibus philosophiam ; sed ex philosophia homines æstimare : nec immeritò. Id enim appositè quadrat in prudentissimum virum, qui philosophos omnes habet pro sapientiæ institoribus. Eos aspernatur, qui fucosas exponunt merces, amat, qui sinceras. Dum verò exponuntur sinceræ, continuò licitatur vendibiliores, & pretiosiores emit : institor sit siue Plato, siue Epicurus, siue Zeno, siue Aristoteles, siue quiuis tandem alius: Quorum quisque sibi constituit sectam, in ludis principatum dedit, regiúmque ita in suos dominatum occupauit. Vnde facta in dominatu seruitus, & in seruitute dominatus. Quæ duo cùm aliorum, tum Aristotelis schola suppeditat abundè. Sunt enimuero, qui huius philosophi doctrinâ, tanquam equus capistro, retineantur. Sunt quoque, qui alios aliter sentire non sinant. Sunt denique, qui ad ornandum Christianæ legis sacrarium, & ad fulcienda illius dogmata introuocare non dubitent. Si quis reclamet, expediunt sese breui manu : Aristotelem Theologiæ ancillari dicunt, quod antiquiores Ecclesiarum magistri etiam cir-

cumſpectiſſimi quique ac ſagaciſſimi non dixerunt. Tum Ariſtoteles ponè ſipatium iſtud ſubridet & dominatur nonnunquam. Id fit eorum culpa, qui expertes ſcripturarum & legitimæ traditionis nihil rectum, niſi quod philoſophi moribus & documentis conſentiat, arbitrantur. Atenim quicquid id eſt, magnæ ceteroquin & accuratæ conſiderationis negotium, ab inſtituto abhorret meo. Aliam ſuſcepi cogitationem, aliud amplector opus, in quo non diſputatoris, ſed hiſtorici tenendæ ſunt partes. Exequor fortunæ caſus numero ſeptem, quos Ariſtoteles ab anno Chriſti M. CC. tulit Lutetiæ Pariſiorum. Primus continet Synodi decretum, quo huius Philoſophi opera comburuntur præcipua, eorúmque deſcriptio & lectio dirarum obnunciatione vetantur. Secundus refert monimenta, quibus incenſorum operum ſola prohibetur lectio, ſed dialecticæ ſtudium adeo non permittitur, vt ſumma eáque ſacra auctoritate decernatur. Tertius Pontificium aliquod exhibet diploma, quo incenſorum operum lectio cauetur vſque eò, quoad manus erroris emendatrix acceſſerit, &

illius omnis ſublata fuerit ſuſpicio. Quartus eam tractat Academiæ Reformationem, vbi propria nomenclatione deſignantur explicandi in ſcholis libri fere omnes, præter eos, qui περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως inſcribuntur. Quintus eoſdem libros recipit, alios pari modo repudiat, ſed Metaphyſicis atque Ethicis ſtudium adſcribit maximum. Sextus proponit editam à Franciſco I. Rege ſanctionem, qua ſedatur excitata Ramum inter & ceteros Profeſſores controuerſia, & vindicantur omnes Ariſtotelis libri, & cum primis Dialectica, in quam Ramus commentariis paullo durioribus animaduerterat, vt illi ſuas inſtitutiones commodiùs anteferret. Septimus libris omnibus auctoritatem tribuit adhuc maiorem, eámque partim cenſoria Theologorum Pariſienſium ſubſcriptione, partim grauiſſimo Senatus placito confirmat. Singuli caſus ſuam habent velut appendicem, in qua vel defenduntur vberiùs, vel illuſtrantur ampliùs, iis ad ſubſidium extrinſecus accerſitis, quæ conueniſſe vnum in locum, atque inter ſe congruere videntur. Vbi quid dam-

ni vel vtilitatis Ariſtoteles importarit Theologiæ, identidem ex bonis auctoribus apparet. Primus & vltimus fortunæ caſus tam ſunt diſſimiles, quàm qui maximè. Hic in honore & deliciis putatur: Ille in infamia & tormentis ponitur. Quintus à primo abeſt eo longiùs, quo magis appropinquat vltimo. Qui ſuperſunt, medium quendam modum ſeruant vtcunque tolerabiliorem. Ceterùm à primo ad vltimum ſemper eſt mutatum aliquid, in peiúſne an in melius, oportet pronunciare alterutrum, ſed cùm vtrumque ſuos nanciſcatur fautores acerrimos, vtrum verius, pronunciatu eſt, ſi non difficile, certè minùs tutum. Aliud eſt cenſere de rebus proletariorum, quibus nulli ſunt nerui, aliud de magnatum, quibus nocendi poteſtas nuſquam deeſt; Aliud quoque cenſere de rebus hominum, qui viuere deſierunt, aliud de hominibus, quibuſcum quietè & tranquillè viuitur. Sed iſtic iudicium non interpono meum: interponat ſuum, qui voluerit. Non conſulo tamen. Impendet enim ex vtraque parte periculum, ſi ſopitus ignis recaleſceret. Hinc anathema-

ta, inde exilia, & forſan vtraque timeri meritò poſſent. Quocirca hoc vt iniudicatum in medium relinquo, hiſtoriam perſecuturus.

CAPVT PRIMVM.

Prima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. in qua illius præcipui comburuntur libri, eorúmque lectio interdicitur.

PRIMAM igitur Ariſtotelis fortunam ordior ab Senonenſi Concilio, quod Epiſcopi prouinciæ anno M. CC. IX. Lutetiæ Pariſiorum celebrarunt. In eo damnati ſunt errores Almarici & Ariſtotelis opera, quæ Pariſienſis Academiæ Profeſſores non ita pridem legebant, & ſuis illuſtrabant commentariis. Id autem teſtatur Rigordus in vita Philippi Auguſti his verbis: *In diebus illis* (anno M. CC. IX.) *legebantur Pariſius libelli quidam de Ariſtotele, vt dicebantur, compoſiti, qui docebant Metaphyſicam, delati de nouo à Con-*

ſtantinopoli, & à Græco in Latinum tranſlati, qui quoniam non ſolùm hæreſi (Almarici) *ſententiis ſubtilibus occaſionem præbebant, immo & aliis nondum inuentis præbere poterant, iuſsi ſunt omnes comburi. & ſub pœna excommunicationis cautum eſt in eodem Concilio, nequis eos de cætero ſcribere & legere præſumeret, vel quocunque modo habere.* Hæc auctor æqualis, in quibus cauſæ ſunt duæ, cur quidam Ariſtotelis libri flammis vltricibus à Synodo Epiſcoporum addicantur : vna, quòd Almarico errandi præbuiſſent occaſionem : altera, quòd nondum inuentis erroribus fauere opitularíque potuiſſent.

Robertus ſancti Mariani Autiſiodorenſis Monachus, ſeu potiùs Hugo, qui Chronologiam Roberti ad annum 1223. perduxit, meminit quidem huius Concilij, ſed in rebus Ariſtotelis quid factum fuerit, non omnino perſpectum atque animaduerſum habuit. Illius verba ſunt hæc ſub finem anni 1210. *Erant per id tempus quidam ſcioli literarum in Francia, ſed peſtilentis doctrinæ clanculo diſcurrentes, & vana quædam & impia dogmata, fideíque omnino contraria latenter plurimis*

susurrantes, & nisi præuenisset eos virorum prudentium cauta sagacitas, plures in barathrum perfidiæ demersissent. Nam de communi Episcoporum consilio missi sunt, qui actus eorum sagaciter explorarent, per quos comperti & detecti, captíque & adducti Parisius custodiæ mancipantur. Erant autem numero 14. quorum erant aliqui sacerdotes, curam animarum habentes, quibus fecerat fauorem ad populum fucata species honestatis, & vitæ grauitas superducta. Congregato igitur Episcoporum Concilio aßidentibus Magistris Parisiensibus propalantur eorum ineptiæ, omniúmque iudicio reprobantur, & iudicati hæretici exponuntur publicæ potestati, ex quibus decem traduntur incendio, reliqui quatuor murali reclusione damnantur. Affuit tali spectaculo innumerabilis hominum multitudo, nec sine fructu. Hoc actum est, quia inde & area Domini mundata est, euentilando Zizania, ne fidelium greges corrumperent, & plerisque timor incussus est, & repressa temeritas, ne nouis adinuentionibus adhærerent. Habuit autem initium hæc adinuentio profana verborum à quodam nomine Almarico, quem non longè antè defunctum iudicauerunt anathemate percellendum, fecerúntque corpus ipsius à tu-

mulo erui, & velut hostem fidei extra locum fidelium procul poni. Librorum quoque Aristotelis, qui de naturali philosophia inscripti sunt, & ante paucos annos Parisius cæperant lectitari, interdicta est lectio tribus annis, quia ex ipsis errorum semina viderentur exorta. Non in tres tantùm annos, vt hîc scribitur, sed in omne tempus operum Aristotelis lectio prohibita est. Rem meliùs nouerat Rigordus, qui sancti Dionysij Monachus cùm esset, & Regis medicus, Lutetiæque degeret, quæ vidit ipse, monimentis consignauit suis. Deinde Ioannes Victorinus in memoriali historiarum MS. in Collegio Nauarræ & Concilij istius & rerum in eo gestarum mentionem facit, nec omnino significat, ad certum aliquod tempus interdictos fuisse Aristotelis libros. Hic auctor Lutetiæ floruit Philippo Pulcro rege. Tum demum quæ sumus postea dicturi, hac in parte monachum Autisiodorensem adhuc errasse confirmabunt.

CAPVT II.

Primam Aristotelis fortunam antiqui Patres Ecclesiæ præiudicarunt.

QVÆ modò recensita est Aristotelis fortuna, grauissimum ab antiquis Ecclesiæ Patribus præiudicium accepit, sed præcipua illorum suffragia referre operæpretium esse duco.

Primus mihi occurrit Iustinus ex Philosopho Christianus Martyr in dialogo cum Tryphone: *Quid autem sit Philosophia, & qua de causa ad homines sit demissa, permultos latet. Non enim essent, si scirent, neque Theoretici, neque Platonici, neque Stoïci, neque Peripatetici, neque Pythagorici, cùm ea vna sit scientia.* Et post alia de seipso locutus: *à Stoïco desciui, & ad alium me contuli* (Peripateticum) *vocitatum hominem, vt ipse existimabat, acutum. Hic me primis diebus secum esse passus, postea mercedem à me sibi designari petiit, ne infructuosa mihi cum eo esset consuetudo. Ego verò illum hanc ipsam ob causam reliqui, ne philosophum*

quidem omnino esse opinatus. Sic Iustinus Aristotelem tractat. Deinde idem vel quisquis ille Christianus Doctor, librum edidit, cui titulus est: *Quorundam Aristotelicorum dogmatum euersio.* Vbi paullo post initium: *Inter eos verò, qui Prophetarum scriptis fidem non habuerunt, ac coniectura propria ducti, quod eis placitum esset de Deo & creatione definierunt, magnum est & inter ipsos inuicem & apud quemquam eorum aduersus seipsum de rebus, earúmque principio iuxta substantiam, & numerum & motum & finem, dissidium. Id quod ex Aristotele (prӕterquam quòd is nihil veri de rebus, quas definiendas sibi commentationibus suis statuit, affert) declaratur:* 1. ex Locis XII. libri I. de naturali auscultatione. 2. ex loco vno libri II. 3. ex locis VI. libri III. 4. ex locis XVI. libri IV. 5. ex locis II. libri V. ex locis V. libri IX. de eadem naturali auscultatione. 6. ex locis VIII. libri I. de cӕlo. 7. ex locis XI. libri II. de cӕlo. 8. ex locis IV. libri III. de cӕlo.

Secundus Clemens Alexandrinus in admonitione ad Gentiles: *Sed nec molestum fuerit, vt arbitror, cùm ad hunc locum peruenerim, meminisse etiam Peripateticorum. Cuius*

quidem secta qui est pater, nihil de eo patre, qui est supremus, intelligens putat esse animam vniuersi, hoc est mundi, animam Deum esse existimans, ipse à seipso confoditur. Qui enim vsque ad Lunam eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum esse existimat, auertitur, vt qui eum, qui est Dei expers, Deum esse arbitretur. Eresius autem ille Theophrastus familiaris Aristotelis alicubi quidem cælum, alicubi verò spiritum Deum esse existimat. Deinde libro v. Stromatum: *Ita inquiunt, sed materiam ponunt Philosophi & Stoici, & Pythagoras: quinetiam Aristoteles Peripateticus, non autem vnum principium.*

Tertius Irenæus Lugdunensis Episcopus libro aduersus hæreses II. cap. XIX. *Quod autem Saluatorem ex omnibus factum esse Æonibus dicant, omnibus in eum deponentibus velut florem suum, non extra Hesiodi pandoram nouum aliquid afferunt. Quæ enim ille ait de illa, hæc hi de Saluatore insinuant. Pandoron introducentes eum, quasi vnusquisque Æonum quod haberet optimum, donauerit ei. Ipsam autem eduliorum & reliquarum operationum indifferentem sententiam, & quod putent à nemine in totum posse coinquinari propter generositatem, licèt quodque manducent*

ducent, vel operentur, à Cynicis possederunt, cùm sint cum eis eiusdem testamenti. & minutiloquium autem & sublimitatem circa quæstiones, cùm sit Aristotelicum, inferre fidei conantur. Quod autem velint in numeros transferre vniuersum hoc, à Pythagora acceperunt. Hîc Valentinus & illius sectatores Aristoteli accepta referunt duo, minutiloquium & sublimitatem. vel vt habet vetus codex, multiloquium & subtilitatem, quibus Christianæ fidei simplicitatem & candorem corrumpebant.

Quartus Tertullianus libro de præscriptione hæreticorum cap. VII. *Ipsæ denique hæreses à Philosophia subornantur. Inde Æones, & formæ nescio quæ & Trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate: à Stoicis venerat.* & post alia: *Vnde malum, & quare? & vnde homo, & quomodo? & quod proximè Valentinus proposuit, vnde Deus? scilicet de enthymesi & ectromate, miserum Aristotelem! qui illis Dialecticam instituit, artificem struendi & destruendi versipellem in sententiis coactam, in coniecturis duram, in argumentis operariam contentionum, molestam etiam sibi ipsi, omnia retractantem ne quid omnino tractauerit. Hinc*

illæ fabulæ & genealogiæ interminabiles, & quæstiones infructuosæ, & sermones serpentes velut cancer, à quibus nos Apostolus refrænans nominatim Philosophiam contestatur, caueri oportere, scribens ad Colossenses: Videte, nequis vos circumueniat per philosophiam & inanem seductionem, secundùm traditionem hominum præter prouidentiam Spiritus sancti. Fuerat Athenis, & istam sapientiam humanam affectatricem & interpolatricem veritatis de congressibus nouerat, ipsam quoque in suas hæreses multipartitam varietate sectarum inuicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hierosolymis? quid Academiæ & Ecclesiæ? quid hæreticis & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat, Dominum in simplicitate cordis esse quærendum. Viderint qui Stoicum & Platonicum & Dialecticum Christianismum protulerunt. Quàm perniciosa Christianæ fidei fuerit tunc Aristotelis Dialectica & Philosophia, nemo meliùs Tertulliano nouerat, sed nemo quoque accuratiùs exposuit. Huic qui vellet nonnihil adiicere, otio abuteretur & literis.

Quintus Origenes Clementis Alexandrini discipulus libro 1. contra Celsum: *Quis autem,* inquit, *eorum, qui se contulerunt*

ad philosophiam, aut fortè fortuna sectæ alicui deditus, aut à magistro inductus aliter se ad eam applicat, quàm si credat illam præstantiorem ceteris? Non enim expectat, donec auditis omnium Philosophorum opinionibus, earúmque varietatibus, tum singulis adstructionibus aut subuersionibus ita demum electionem faciat, Stoicúsne malit fieri an Platonicus, an Peripateticus, Epicureúsne, aut cuiusuis sectæ Philosophicæ? sed ratione quapiam, aut potiùs si hoc inficientur, impetu ferantur ad exercendam disciplinam, verbi gratia, Stoicam relictis ceteris, contempta Platonica vt humiliore, Peripatetica vt humanis affectibus obnoxia, & plus quàm aliæ sectæ tribuente bonis, quæ magni fiunt apud homines. At Peripateticæ sectæ caput est Aristoteles.

Deinde libro II. contra eundem: *Quoniam autem pro Philosopho vult haberi Celsus, interrogemus eum, num Platonis erat crimen, quod vigesimo anno postquam eum audire cœperat Aristoteles, à præceptore desciscens accusauit eius doctrinam de immortalitate animæ, & ideas Platonis argutationes nominauit. Possemus & ampliùs argutando quærere: Ergo Plato nihil ampliùs valebat in dialectica, nec idoneus erat tradendis suis cogitationibus, ex quo desertus est ab*

Aristotele, & proinde falsa sunt Platonis dogmata? an fortè possibile est, quod facilè Platonici concesserint, Aristotelem erga magistrum suum fuisse ingratum & improbum?

Huc spectare potest Helladius Besantinous in libris Chrestomathiæ, dum apud Photium in Myriobiblo Cod. CCLXXIX. de Aristotele sic loquitur: *Aristoteles Peripateticæ princeps scholæ à Platone pullus nominatus est, quòd præceptori contradiceret. Equo enim volupe est etiam patrem mordere.* Quamobrem non facilè admittentur, quæ in Excerptis è vita Pythagoræ hoc modo traduntur apud eundem Photium Cod. CCLIX. *Plato & Aristoteles uno consensu immortalem dicunt animum, quamvis alij altam mentem Aristotelis non intelligentes, mortalem esse animam, eum dicere existiment.*

Neque verò credendum est, vel secum vel cum magistro, quem apud Hieronymum imitatur, pugnasse Origenem, quando id fecit, quod eum fecisse idem Hieronymus ad Magnum scribit his verbis: *Hunc* (Clementem Alexandrinum) *imitatus Origenes decem scripsit Stromateas, Christianorum & Philosophorum inter se sententias comparans, & omnia nostræ religionis dogmata*

de Platone & Aristotele, Numenio Cornutóque confirmans. Scilicet vanitatem numinum & vitiorum, quæ Philoſophi admittebant, deſtruens, atque inde Chriſtianæ legis dogmata confirmans. Nam vt *mendacium adſtrui, niſi deſtructa veritate, non poteſt,* quemadmodum ait Phœbadius Aginnenſis Epiſcopus, ſic & Origenes iis in libris putauerat deſtruendum ſibi eſſe mendacium, vt veritas adſtrueretur. Vno verbo comparationem illam tanta ſolertia & cautione inſtituit, vt omnia noſtræ religionis dogmata Chriſtianorum ſententiis defenderentur, & Philoſophorum neutiquam oppugnarentur. Quò ſpectat illud homiliæ XI. in cap. I. Geneſeos: *Sanè præter hoc quod ex lege Dei edocemur, ſi etiam ex his eruditionibus, quæ extrinſecus videntur eſſe in ſæculo, aliquas, contingimus, verbi cauſa, vt eſt eruditio literarum, vel artis grammaticæ, vt eſt Geometrica doctrina, vel ratio numerorum, vel etiam Dialectica diſciplina, & hæc omnia extrinſecus quæſita ad noſtra inſtituta perducimus, atque in aſſertionem noſtræ legis adſciſcimus, tunc videbimur vel alienigenas in matrimonium ſumpſiſſe, vel etiam concubinas: & ſi de huiuſmodi coniugiis diſputando, contradicen-*

tes redarguendo conuertere aliquos poterimus ad fidem, & si suis eos rationibus & artibus superantes ad veram Philosophiam Christi & veram scientiam Christi, pietatem Dei suscipere suaserimus, tunc ex Dialectica & Rhetorica videbimur quasi ex alienigena quadam vel concubina filios genuisse.

Sextus Lactantius Firmianus lib. I. contra Gentiles cap. VI. *Aristoteles quamuis ipse secum dissideat, ac repugnantia sibi dicat, & sentiat, in summa tamen, vnam mentem praesse mundo testatur.* Deinde lib. II. cap. XI. *Et ij maximè fuerunt in ea sententia, qui esse prouidentiam negant. Nam Stoici animantium fabricam diuinæ solertiæ tribuunt. Aristoteles autem labore se ac molestia liberauit dicens semper mundum fuisse. Itaque & humanum genus, & cetera, quæ in eo sunt, initium non habere, sed fuisse semper ac semper fore.*

Septimus Eusebius Cæsariensis Episcopus libro XV. de Præparatione Euangelica cap. I. *Atque vt ab Aristotele ordiar. Fuêre quidem nonnulli, nec obscuri alioqui Philosophi, à quibus ipsa quoque hominis vita calumniis proscissa est. At ego ne auditione quidem suorum in eum maledicta sustinere possim. Quamobrem*

editas ab Aristotele Peripateticæ defensionis eius rationes exponam.

Idem cap. III. *Moses, Hebræique Prophetæ beatè viuendi finem in præpotentis Dei cognitione & amicitia, quam religio perficiat, constituunt. Veram porro religionem illam esse, docéntque, quomodo Deo virtutum omnium complexione placeamus. Hanc enim bonorum caussam esse, cùm & in vnius Dei potestate versentur omnia, & à Deo suis amatoribus omnia suppeditentur. His gemina Plato statuens beatitudinis finem in virtute ponit. At Aristoteles aliam insistit viam, nec aliter beatum quemcumque futurum esse defendit. quomodo si & bona corporis vtetur valetudine & externis opibus abundauit, quibus ipsa si virtus careat, timetur nihil. Eum verò quàm acriter petant, quemadmodum hanc eius opinionem falsi coarguant Platonis discipuli, ex sequentibus intelliges.*

Idem cap. IV. *Attici Platonici disputatio aduersus Aristotelem à Mose & Platone in constituenda finis ratione dissidentem.*

Idem cap. V. *Moses præterea Hebræique Prophetæ, quibus etiam Plato suffragatur, prouidentiam vniuersa complecti, distinctè claréque posuerunt. Aristoteles in lunari orbe metam Numini, terminúmque constituens, partes*

Idem Eusebius lib. v. hist. Ecclesiasticæ cap. XXVII. de Artemonis hæresi, quam Paulus Samosatensis instaurauit: *Sacras audacter deprauarunt scripturas, veteris fidei canonem abrogarunt, Christum ignorarunt. Neque quid sacræ & diuinæ literæ de illo dicunt, inquisiuerunt. Sed quænam syllogismi figura ad suam impietatem confirmandam reperiretur, studiosè indagarunt. Quod si quisquam fortè illis aliquod diuini eloquij testimonium proferat, quærunt, vtrum coniunctam an disiunctam syllogismi figuram possit efficere? Relictis verò & depositis sacrarum literarum studiis, omni cura & cogitatione in Geometriam incumbunt, & tanquam ex terra editi de terra loquuntur, & Christum, qui sit de cælo venturus, penitus ignorant. Euclides enim apud quosdam eorum propter Geometriæ artem enixè recolitur. Aristoteles & Theophrastus in summa habentur veneratione. Galenum etiam fortasse nonnulli summè venerantur. Hi ergo tum infidelium artibus ad erroris sui sententiam roborandam abutuntur, tum sollerti impiorum astutia ac subtilitate simplicem ac sinceram diuinarum scripturarum fidem adulterant.* Si quando igitur hæretici Scripturarum sensum corrumpunt, id præsertim Aristotelis opera moliuntur.

Idem libro VII. cap. XXVI. ſcribit Anatolium, qui Laodicenſis fuit Epiſcopus, Alexandriæ Philoſophiam Ariſtotelis tradidiſſe, ſed hoc ei laudi non ducit: Verba ſunt: *Anatolius genere etiam Alexandrinus poſt illũ* (Euſebium) *creatur Epiſcopus* (Laodiceæ) *bonus vt aiunt boni viri ſucceſſor. Qui cùm ob eloquentiam, tum ob doctrinam humaniorem, & cognitionem Philoſophiæ inter homines noſtri temporis, qui erant ſpectatiſſimi, facilè principem locum obtinuit. Quippe in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, & differendi facultate, in contemplatione & perſpicientia naturæ, in oratorum quoque diſciplinis venerat ad ſummum. quarum rerum gratia, fama eſt, ciues Alexandriæ eum & ludo, in quo Ariſtotelis doctrina docebatur, magiſtrum præfeciſſe.* Hæc de Anatolio, quem aliis de capitibus plurimum laudat. Vtrum autem Alexandriæ ciues, qui Ariſtotelis ſcholæ præfecerant Anatolium, fuerint omnes Chriſtiani, necne, Euſebius diſertè non exprimit. Sed non omnes fuiſſe Chriſtianos, cùm ex eodem cap. facilè colligitur, tum ex ratione temporis, quo docuit. nam docuit multò ante annum Chriſti CCLXXII. quo creatus eſt Laodicenſis antiſtes. Tunc Alexandriæ &

aliis in locis Christiana vexabatur religio, & plures ab ea suscipienda suppliciorum atrocitate deterrebantur.

Octauus Hermias Philosophus Christianus in libello, qui Gentilium Philosophorum Irrisio inscribitur: *Sed huic*, inquit, (Archelao) *magniloquus Plato non assentitur, qui rerum exordia, Deum & materiem & exemplar esse dixit. Iam verò persuasum mihi est? Quidni verò? Cùm Philosopho, qui Iouis currum etiam fecerit, crediturus sim? A tergo autem stat eius discipulus Aristoteles, qui magistrum ob currus fabricationem illam æmulatur: Ille alia principia describit, facere nimirum & pati. ac id quidem quod faciat, nulla re affici videlicet, ætherem: Id verò, quod patiatur, quatuor habere qualitates, ariditatem, humiditatem, caliditatem, frigiditatem? horum autem mutua inter se mutatione omnia & oriri & interire. Defatigatus iam sum, sursum ac deorsum opinionibus iactatus. Verùm Aristotelis sententiæ stabo. neque vlla ampliùs sententia tumultum mihi concitabit. Sed quid agam? Nam senes his vetustiores animi mei neruos incidunt, &c.* Hoc loco Hermiam in omnem euentum posui. quo enim tempore floruerit, hactenus non potui certò scire.

Nonus Basilius Cappadocum Episcopus libro I. contra Eunomium: *Num Aristotelis aut Chrysippi syllogismis opus est, vt eum perdiscamus, qui ingenitus est, neque à seipso, neque ab alio genitum, nec priorem esse nec posteriorem seipso? Quorsum igitur hæc tendunt ab ipso comparata? Primùm mihi videtur honori sibi apud auditores futurum putasse, quasi solido aut sollerti sit ingenio prœditus, & acutus in prospiciendis incongruis, & acutior in dissoluendo, quod deprehenderit, & harum rerum gratia volubili orationis cursu glorietur, & demonstrationem subtiliter deducam, quòd nec à seipso, nec ab alio ingenitus est, sit genitus.* Sic Eunomius Aristotelis & Chrysippi syllogismos adhibet, quibus sua dogmata stabiliat: Basilius verò procul abiicit, iisque Christianam fidem facilè carere docet.

Hic locus in causa mihi est, cur ad Aristotelem minùs, quàm ad reliquos Philosophos transferam, quæ de Basilio Gregorius Nyssenus scribit in vita Mosis, hunc Scripturæ versiculum: *Profunda tu ne scruteris* interpretatus. *Conuenientior est sublimior sensus eo, qui ad literam exponenti occurrit, quasi nimirum scriptura iubeat, vt ij, qui honestè ac liberaliter ex virtute vitam*

instituunt, eruditionis Gentilium diuitias sibi comparent, quibus alieni à fide homines exornantur, moralem, naturalémque Philosophiam, Astronomiam, Geometriam, Musicam, Dialecticam, ceteráſque ſcientias, quibus alieni ab Eccleſia florent, accipere ab illis, & illos abutentes priuare ſi poßibile eſt, & in meliores vſus transferre iubemur. Vt quæ nobis vſui futuræ ſint, cùm opus fuerit, diuini myſterij templum his ſpiritualibus opibus exornare. Qui enim tales opes ſibi collegerunt, Moyſi circa tabernaculum teſtimonij laboranti de rebus ſuis ad ſanctorum conſtructionem conferunt, quod etiamnum fieri videmus. Multi Gentilium eruditionem, tanquam donum quoddam Eccleſiæ offerunt, cuiuſmodi magnus ille fuit Baſilius, qui cùm Ægyptiorum opes in iuuenili ætate ſibi egregiè comparaßet, Deóque conſecraßet, verum Eccleſiæ tabernaculum exornauit.

Decimus Gregorius Nazianzenus oratione XXVI. *Aliàs contrà exiguo ingenio eſt & lingua pauper, nec verborum flexus & captiones nouit, nec ſapientium dicta & ænigmata, nec Pyrrhonis inſtantias aut aſſenſus, retentiones, aut oppoſitiones, nec ſyllogiſmorum Chryſippi ſolutiones, aut prauum artium Ariſtotelicarum artificium, aut Platonicæ eloquentiæ præſti-*

gias, quæ velut Ægyptiacæ quædam plagæ in Ecclesiam nostram irrepserunt. Eleganti cum primis & apposita similitudine significat, magnum esse detrimentum, quod artes Aristotelis & Platonis eloquentia importarunt Ecclesiæ.

Vndecimus Epiphanius Constantiæ Cypri Episcopus libro II. hæresi LXIX. *Huic argumento non dissimile est aliud ab nouis illis Aristotelicis inuentum. Nam huius Philosophi virus omne in seipsis expresserunt, & innocentem Spiritus sancti simplicitatem, benignitatémque reliquerunt: De quibus ita Dominus loquitur: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. At illi mansuetudine relicta calliditatem potiùs amplexi sunt, séque ad Aristotelem & ceteros huius mundi dialecticos accommodare maluerunt, quorum fructus ita consectantur, nullam vt iustitiæ frugem proferant, nec vllum Spiritus sancti beneficium, vtpote contentionis plus æquo cupidi impetrare meruerint.*

Idem in indiculo libri III. de Aëtianis. *Anomæi siue Aëtiani Christum & Spiritum sanctum à Deo funditus alienum esse prædicant, quos creatos esse, neque quicquam habere similitudinis asserunt. Quippe syllogismis quibus-*

dam Aristotelicis, ac Geometricis Dei naturam explicare student, iisdémque probant Christum à Deo oriri non posse.

Idem eodem libro III. hæresi LXXVI. *Aëtius cùm Alexandriæ Aristotelico cuidam Philosopho ac Sophistæ nauasset operam, ab eóque Dialecticam didicisset, totus in illud incubuit, vt diuinarum rerum rationem quibusdam futuris explicaret id quod summo in otio à prima luce in vesperam vsque, sed eas pertinaci opera contendebat, nimirum vt Geometricas figuras diuinas ad res tractandas, definiendas, docendásque transferret.* & post alia: *Fieri non potest, vt ingenita increatáque natura creata sit aliquando, ab eáque creatæ rei conditione velut pœnitendo ad priorem illum ingeniti statum postliminio reuertatur, quantumuis Aristotelicis tuis iisque infinitis quæstionibus implicare nos studeas, cælesti ac simplici, castáque Spiritus sancti doctrina derelicta.* & post alia: *Desine igitur Aëti Aristotelicas illas tuas voces & inanes obtrudere. Nobis enim citra vllum erroris periculum certissima Christi doctrina sufficit, cùm ita loquitur: Ego exiui à patre, & vado.* & post alia: *Neque id hortatione vlla perficere potes, vt Aristotelis præceptoris tui discipuli esse velimus, aut Piscatorum, qui Dei Spiritu collustrati sunt, doctri-*

nam relinquere, illiteratorum quidem & rudium, sed veritatis nihilominus praeconum, quo munere Dei virtute ac beneficio perfuncti sunt. Non enim in syllogismis argumentísque regnum cæleste positum est, neque in arroganti inflatóque sermone, sed in virtute ac veritate. Nos autem satis superque hactenus tuam illam de priuatione affectionum ac positionum disputationem audiuimus. Sic Anomœi & Aëtiani patronum adhibent Aristotelem, quo suam hæresim confirment. & quem ideo sanctissimus Pater refellit, & à Christianorum scholis abigendum censet.

Duodecimus Theodorus Presbyter Antiochenus libro de Incarnatione contra hæreses: *Quando autem Seuerus nudis vocibus acquiescit, vtique pietatem supponit consistere in solis verbis ac sonis reclamante Apostolo, qui dicit: Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute & veritate. è regione is demum ab ipso Seuero præstantissimus agnoscitur Theologus, qui scitè se exercuit in Aristotelicis Categoriis, & reliqua supellectile externorum à Christo Philosophorum.* Ex hoc autem testimonio constat Aristotelem perinde ab Ecclesia, atque hæreticum à Catholico distare.

Decimus-tertius Faustinus Presbyter libro

libro contra Arianos cap. 11. *Noli infelix aduersus Christum Dominum totius creaturæ Aristotelis artificiosa argumenta colligere, qui te Christianum qualitercumque profiteris*. Quem Philosophum Epiphanius vt Anomœorum & Aëtianorum patronum, hunc Faustinus vt Arianorum hyperaspistem execratur. Sed postea subiicit: *Inspice potiùs diuinos libros, & de diuina fide diuinis vtere sermonibus.*

Decimus-quartus Gregorius Beticus Eliberitanus Episcopus libro de fide contra Arianos eandem omnino orationem vsurpat. Quo fit, vt repetenda esse minimè videatur.

Decimus-quintus Ambrosius Mediolanensis Episcopus libro 1. Officiorum cap. XIII. *Et primò eorum assertionem, qui Deum putant curam mundi nequaquam habere, sicut Aristoteles asserit vsque ad Lunam eius descendere prouidentiam.* & post alia: *Nam de Aristotelis opinione quid loquar, qui putat Deum suis contentum esse finibus, & præscripto regni modo degere, vt poëtarum loquuntur fabulæ, qui mundum in tres ferunt esse diuisum, vt alij cælum, alij mare, alij inferna coërcenda imperij sorte obuenerint, eósque cauere,*

ne vsurpata alienarum partium solicitudine inter se bellum excitent. Similiter ergo asserit, quòd terrarum curam non habeat, sicut maris vel inferni non habet.

Decimus-sextus Ioannes Chrysostomus homilia III. in cap. I. epist. ad Rom. *Voluerunt enim amplius quiddam inuenire, finibus sibi datis non contenti: quapropter & ab iis exciderunt, vt qui nouitatem appetiuerint. Etenim huiuscemodi omnia Graecorum fuère. ob quod aduersum semetipsi mutuò stetère. & Aristoteles quidem aduersus Platonem insurrexit. Stoici autem in hunc infremuerunt, & alius aliis hostis extitit, vt non tam illos conueniat ob sapientiam admirari, quàm auersari & odisse, quoniam quidem ob hoc ipsum & stulti fuere. Nisi enim seipsi cogitationibus, syllogismis ac sophismatis commisissent, illis non accidisset, quod accidit. Deinde accusationem in illos intendens, taxat omnem illorum idololatriam.*

Hunc scopum rursus ferit idem auctor in Psal. CXV. *Vide quantum sit periculum res fidei permittere humanis rationibus, & non fidei.* Iterum homil. XXIV. in Ioannem: *Nihil peius est, quàm humanis rationibus spiritalia subiicere. Hoc illum* (Nicodemum) *impedit, nequid magnum, nequid pro-*

fundum contemplaretur. Ideo nos fideles appellamur, vt humanarum cogitationum veritate contempta ad fidei altitudinem euadamus.

Decimus-ſeptimus Hieronymus Presbyter Doctor Eccleſiæ in dialogo contra Luciferianos : *Reuera de Platonis & Ariſtotelis ſinu in Epiſcopatum alleguntur. quotus enim quiſque eſt, qui non apprimè in his eruditus ſit? Denique ex literatis quicumque hodie ordinantur, id habent curæ, non quomodo ſcripturarum medullas ebibant, ſed quomodo aures populi declamationum floſculis mulceant. Accedit ad hoc, quòd Ariana hæreſis magis cum ſapientia ſæculi facit, & argumentationum riuos de fontibus Ariſtotelis mutuatur.* Profectò cœnoſos admodum eſſe oportet fontes, è quibus Ariani ſuas rationes depromunt.

Idem Hieronymus libro I. contra Pelagianos: *Hæc argumentatio tortuoſa eſt, Eccleſiaſticam ſimplicitatem inter Philoſophorum ſpineta concludens. Quid Ariſtoteli & Paulo? quid Platoni & Petro?* Quàm nihil ſit commune Eccleſiæ Chriſtianorum & Ariſtoteli, demonſtrari non potuit apertiùs. Idem libro III. contra eoſdem Pelagia-

nos : *Disputatio tua non ex fontibus veritatis & Christiana simplicitate, sed ex Philosophorum minutiis & arte descendit.*

Idem Epistola LXII. contra Ioannem Hierosolymitanum : *Fides pura & aperta confessio non quærit strophas & argumenta verborum, quod simpliciter creditur, simpliciter confitendum est.* His autem duobus postremis locis Hieronymus cùm alios, tum Aristotelem maximè perstringit.

Decimus-octauus Simplicianus Mediolanensis Episcopus Ambrosij successor apud Augustinum libro VIII. Confess. cap. II. vbi sic Augustinus ipse loquitur : *Perrexi ergo ad Simplicianum patrem in accipienda gratia tua tunc Episcopi Ambrosij, quem verè vt patrem diligebat. Narraui ei circuitus erroris mei. Vbi autem commemoraui legisse me quosdam libros Platonicorum, quos Victorinus quondam rhetor vrbis Romæ, quem defunctum Christianum esse audieram, in Latinam linguam transtulisset, gratulatus est mihi, quòd non in aliorum Philosophorum scripta incidissem, plena fallaciarum & deceptionum secundùm elementa huius mundi, in istis autem omnibus insinuari Deum & eius verbum.* Hoc autem sermone *aliorum Philosophorum scripta*

plena ſunt fallaciarum & deceptionum, ſecundùm elementa huius mundi, Ariſtotelem perſtringit maximè, & deſignat ad fugam. Quin autem Auguſtinus in Simpliciani tranſierit ſententiam, id dubitationem habere nullam videtur. Simplicianus ergo & Auguſtinus non inutile credunt eſſe, ſi Ariſtoteles de Chriſtianorum ſcholis manibúſque ſubducatur.

Decimus-nonus Auguſtinus ipſe quo fuerit in Ariſtotelem animo, manifeſtè declarat libro I. contra Iulianum cap. IV. vbi ſine vllo diſcrimine illi exprobrat Philoſophi categorias, quibus armatus eductos in aciem à ſancto Doctore Patres adorietur, & legitimas illorum impreſſiones hæreticum in modum declinabit. Auguſtini verba ſunt: *Rogo, fili Iuliane, quid reſpondebis? Quibus eos oculis intueberis? quæ tibi argumenta ſuccurrent? Quæ Ariſtotelis Categoriæ, quibus vt in nos velut artifex diſputator inſilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conſpectu exeri audebunt?* Inter vſum Categoriarum Ariſtotelis & abuſum non diſtinguit, nec forſan inter Chriſtianos diſtinguendi tunc

consuetudo fuit. timebant *Danaos & dona ferentes.*

Vicesimus Cyrillus Alexandrinus Episcopus in Thesauro assertione XI. contra Eunomium: *Ex Aristotelica disciplina nobis insultantes, & mundanæ sapientiæ fastu turgidi inanes verborum crepitus excitant, parum sibi persuadentes, se Aristotelicæ disciplinæ ignaros ostendi posse. Mirandum enim est, quòd cùm rationem maioris & minoris excutiant, ad sermonem de simili & dissimili prolabantur, nescientes iuxta Aristotelis placita, quo ipsi plurimum sese iactitant, simile & dissimile non in eodem genere collocari, in quo maius & minus.* Sic Eunomianos coarguit, qui Catholicis Aristotelicam doctrinam opponebant. Nihil olim in hæreticorum ore frequentius, quàm Aristotelis doctrina. Nihil in Catholicorum frequentius, quàm Aristotelicorum dogmatum contemptio.

Vicesimus-primus cœtus Episcoporum Ponti in Epistola ad Leonem Thracem Imp. part. III. Calched. Conc. cap. LII. *Hæc breuiter piscatoriè, & non Aristotelicè suggessimus.* quæ scilicet de antiquiorum Conciliorum fide suggesserant. Istud lo-

quendi genus acceptum referri poteſt Hieronymo, qui ſic ait aduerſus Luciferianos: *Oro te vt Philoſophorum argumentatione depoſita, Chriſtiana mecum ſimplicitate loquaris, ſi tamen dialecticos non ſequeris, ſed piſcatores.* Verùm curioſè animaduertenda eſt Epiſcoporum antitheſis, qua dum Eccleſiæ fidem exponunt, Ariſtotelem procul amandant.

Viceſimus-ſecundus Theodoretus Epiſcopus Cyri libro IV. hiſt. cap. XXVI. *Didymus autem à puero ſenſu oculorum orbatus, & poëticis ac rhetoricis diſciplinis excultus eſt, & Arithmeticam, Geometriam & Aſtronomiam, Ariſtotelis ſyllogiſmos & Platonis facundiam aurium adiumentis didicit, non quaſi veritatem iſta doceant, ſed quòd arma ſint veritatis contra mendacium.* Hîc diligenter obſeruandum eſt, qua ratione Didymi ſtudia bonam in partem interpretetur. Didicit ille Ariſtotelis ſyllogiſmos, non qui veritatem doceant, ſed quibus veritas defenſetur. eos tamen libro de Religioſa hiſt. cap. XXVII. damnare videtur. Sic autem de Barradato loquitur: *Iam verò mentis intelligentia præſtans, optimè interrogat & reſpondet, rectiúſque interdum ac potentiùs*

argumentatur, quàm qui in Aristotelicis labyrinthis versati sunt. O egregiam Aristotelicæ disciplinæ cum labyrintho comparationem, qua differendi modus impeditus & inextricabilis explicetur! Vnde Catullus:

Ne Labyrintheis è flexibus egredientem
Tecti frustraretur inobseruabilis error.

Quæ cùm ita sint, Theodoretus Didymum, quòd Aristotelis syllogismos didicisset excusare potiùs, quàm laudare videtur. Itaque cùm ex propria mente de Philosophorum syllogismis loquitur, longè aliter loquitur Sermone v. de natura hominis: *Nos verò istorum lugemus insaniam, qui cùm videant homines barbari sermonis Græcæ locutionis facundiam superasse, scitéque ornatas fabulas penitus profligatas, Piscatorúmque solœcismis dissolutos fuisse Atticos syllogismos.*

Vicesimus-tertius Æneas Gazæus ex Philosopho Platonico Christianus in Theophrasto, vbi & de animorum immortalitate & de corporum resurrectione disputat: *Aristoteles autem*, inquit, *eius* (Platonis) *discipulus diuersum sentit, & animam excogitato nouo nomine* ἐντελεχείαν,

id est continuatam quandam ac perennem motionem appellat, quam existimat materiæ quasi extremam manum imponere, ac forma cùm sit, simul cum corpore dissolui. & post alia: *An Empedocli assentiar, qui putat animam, vt peccatorum antea commissorum pœnas luat, in hanc vitam ablegari: aut Platoni potiùs adstipuler, qui modò statuit animam ad exoluenda supplicia, modò dicit eandem, vt illud, quod vniuersum dicimus, perficiatur, ídque modò sua sponte, modò coactam: iam aliunde excitatam, iam suo ipsius motu proprio emitti (Aristotelem enim, qui nimia quadam sua, atque intemperata sapientia falsus, animarum immortalitatem è medio omnem sustulit, silentio prætereo.) Reliqui deinceps hoc omnes agunt, vt alij aliorum sententias destruant atque conuellant; quo fit vt & aliis & sibi ipsis contrarias opiniones prodant.*

Vicesimus-quartus Nemesius Episcopus eandem incudem tundit libro de natura hominis: *Aristoteles*, inquit, *qui animam dicit ἐντελεχίαν, nihilominus idem sentit, quod qui qualitatem eam esse volunt. Sed explicemus priùs, quam ἐντελεχίαν vocet.* & quibusdam interiectis. *Quare aut mortalem animam dicat* (Eunomius) *vt Aristoteles*

& Stoici, qui voluerunt eam in corpore generari, &c. Hic auctor contra Eunomium disputans etsi videtur Origenianæ de animarum ortu sententiæ nonnihil fauere, in eo tamen, quod pertinet ad rem, aliis Patribus mirificè consentit. Quidquid id est, næuus in candidissimo pectore non multùm deformitatis importat.

Vicesimus-quintus Sidonius Aruernorum Episcopus libro IV. epist. III. *Sentit vt Pythagoras, diuidit vt Socrates, explicat vt Plato, implicat vt Aristoteles.* Idem carm. II.

Quæ vel Aristoteles partitus membra loquendi,
Argumentosis dat retia syllogismis.

Aristotelem perinde habet atque eum, qui veritati laqueos parat.

Vicesimus-sextus Mansuetus Mediolanensis Episcopus in epistola ad Constantinum Imp. *Si relegas insignissime Imperator, non cum Dialecticis, non cum Rhetoricis, non cum Grammaticis, sed cum rusticolis & Piscatoribus Dominus posuit rationem, & his tradidit sui secreta consilij, quos & principes ordinauit.* Cùm alios Philosophos intelligit, tum præsertim Aristotelem, cuius Dialecticâ hæretici contra Christianos vtebantur.

Vicesimus-septimus Beda Presbyter Anglorum Doctor libro IV. in cap. IX. Samuëlis: *In Concilio Nicæno Gentilis quidam Philosophus Aristotelicis permultùm armatus argumentis Christianos creberrimè prouocans, à nullo doctorum etiam dialectica arte illustrium quibat superari, donec exurgens miræ sanctitatis Episcopus, sophisticæ quidem locutionis funditus ignarus, sed diuinæ fidei sapientia præclarus, multifidas eius versutias simplici per omnia, sed veraci prosecutione cassaret.* Hîc Aristoteles arma suppeditat, quibus Christi religio impugnetur. Vnde factum, vt Beda sic Dialecticam reiiciat in cap. VII. Leuitici: *Humana doctrina, Grammatica, aut Rhetorica, aut Dialectica, ex quibus in his, quæ de fide sentienda sunt, nihil accipiendum.*

Vicesimus-octauus Remigius Lugdunensis in cap. II. epist. I. ad Corinthios: *Destructus est Plato & Aristoteles per mortem* (Christi,) *& eorum sapientia in Ecclesia pro nihilo ducitur.* Si Remigius verum dicit, qui Aristotelem & eius sapientiam in Ecclesiam inducit, Christi consilio repugnat. Quippe suo facto adstruit Aristotelem, qui à Christo destructus est.

Vicesimus-nonus Beatus Bernardus ser-

mone II. in die Pentecostes: *Gaudeo vos esse de hac schola, de schola videlicet spiritus, vbi bonitatem & disciplinam & scientiam discatis, & dicatis cum Sancto: super omnes docentes me intellexi. Quare? inquam. Nunquid quia purpura & bysso me indui, & quia lautioribus epulis abundaui? Nunquid quia Platonis argutias, Aristotelis versutias intellexi, vt aut intelligerem, laboraui? absit, inquam, sed quia testimonia tua exquisiui.* Idem sermone I. in festo Apostolorum Petri & Pauli: *Hi sunt magistri nostri, qui à magistro omnium vias vitæ pleniùs didicerunt, & docent nos vsque in hodiernum diem. Quid ergo docuerunt, vel docent nos Apostoli sancti? Non piscatoriam artem, non scenofactoriam, vel quicquid huiusmodi est, non Platonem legere, non Aristotelis versutias inuersare.* Item sermone II. de Natiuitate Domini: *Solus iste de sola virgine nascitur, & virginis vterum nouo & singulari partu diuinitas humanata sigillat. Vbi nunc Aristotelicæ subtilitatis facundæ quidem, sed infæcunda loquacitas: si peperit, cum viro concubuit, velit, nolit, vertitur in habitum priuatio, nec adstringitur dialecticis terminis omnium terminator, ad cuius imperium perit natura, dissuescit consuetudo.* Sic

Platonem, & præſertim Ariſtotelem à Chriſtianorum ſcholis exigendum eſſe cenſet, qui à nonnullis Patrum vltimus eſt appellatus.

Hos autem habui diuerſarum Orientis & Occidentis Eccleſiarum Doctores, quos producerem & in vnum veluti conſeſſum congregarem. & certè neſcio, an vnquam vllo in Concilio tot numerati fuerint viri ſanctitate & ſcriptis illuſtres, quot hîc numerari poſſunt.

Vtvt ſit, iis adiungimus ſextam Synodum, in cuius actione XI. hæc approbantur; *Conſtantinus piiſſimus Imperator, & ſancta Synodus dixerunt: Similiter & alter liber relegatur. & accipiens idem religioſus lector & notarius Antiochus huius librum relegit habentem in ſuperſcriptione ita: ſermo miſſus à Macario Archiepiſcopo Theopoleos Lucæ Presbytero & Monacho in Africa, qui ſcripſerat de noua hæreſi Maximianorum: & dum lectio eiuſdem ſermonis fieret, ſancta Synodus dixit: Relecto iam libello Macarij, qui oblatus eſt piiſſimo & tranquilliſſimo noſtro Domino atque magno victori Imperatori. Similiter autem & relecto & illo quaſi proſphonetico ſermone, qui ſicut ſuperſcriptus eſt, ad à Deo conſeruandam eius fortitu-*

dinem factus est. & hoc expleto : Insuper autem ad relegendum incepto etiam præsente sermone ad Lucam quendam Monachum Africæ habentem ordinem oppositionum & Aristotelis syllogismos , & dissonantem omnino à sanctis quinque vniuersalibus Conciliis & sanctis probabilibus Patribus, qui numquam tale aliquid admiserunt , præuidimus interruptionem fieri lectionis de huiusmodi sermone ad Lucam, eo quòd extranea sunt , atque aliena ab Ecclesiasticis dogmatibus , quæ in eo continentur , & sibi & veritati omnino contraria. Veteres hæretici ex Aristotele deprompserunt arma, quibus in arcem religionis nostræ inuaderent. Catholici verò tractatores nullam Aristoteli fecerunt audientiam, eúmque è scholis Christianorum abegerunt.

Hæc autem sunt illustria præiudicia, quibus cùm vti potuerint Senonensis Concilij Patres, comburendos esse Aristotelis libros non immeritò decreuerunt, atque eorum descriptione , & lectione commissis fidei suæ populis interdixerunt.

CAPVT III.

Nonnihil adhuc expreſſius & magis ad rem ſubnotatur. Beatus Bernardus, & Otto Friſingenſis Dialecticam Ariſtotelis in Petro Abaelardo culpant. Galterus Prior Victorinus contra Abaelardum, Lombardum, Pictauinum & Porretanum, tanquam homines Ariſtotelico ſpiritu afflatos, ſcribit. His accedunt Robertus Corçeon & Sigebertus.

PROXIMO cap. ea retuli, quæ Senonenſe Concilium ſatis diu præceſſerunt. Nunc refero, quod contigit non multò ante Concilij tempus, cùm Beatus Bernardus Abaelardo ſeſe oppoſuit, & Dialecticam Ariſtotelis exprobrauit. Sic enim ea de re loquitur in epiſtola ad Innocentium II. *Habemus in Francia nouum de veteri magiſtro Theolo-*

gum, qui ab ineunte ætate in arte Dialectica lusit, & nunc in scripturis sanctis insanit. Olim damnata & sopita dogmata; tam sua videlicet, quàm aliena suscitare conatur & insuper noua addit. Hoc loco de Aristotelis dialectica sermonem esse, colligi facilè potest, cùm ex iis, quæ sanctissimus Pater de Aristotele superiori cap. tradit, tum ex iis, quæ modò dicturus sum.

Otto Frisingensis Episcopus eadem de Abaelardo memoriæ prodidit libro 1. de gestis Frederici primi Imperatoris: *Habuit primò præceptorem Roselinum quendam, qui primus nostris temporibus in Logica sententiam vocum instituit.* & post alia: *Inde magistrum induens Parisius venit, plurimùm in inuentionum subtilitate non solùm ad Philosophiam necessariarum, sed & pro commouendis ad iocos animis vtilium valens.* & post alia: *Sententiam vocum seu nominum in naturali tenens facultate non cautè Theologiæ admiscuit. Quarè de sancta Trinitate docens & scribens, tres personas, quas sancta Ecclesia non vacua nomina tantùm, sed res distinctas, suisque proprietatibus discretas hactenus & piè credidit,*

credidit, & fideliter docuit, nimis attenuans, non bonis vsus exemplis inter cetera dixit, sicut eadem oratio est propositio, assumptio & conclusio, ita eadem essentia est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Ob hoc Suessionis Prouinciali contra eum Synodo, sub præsentia Romanæ sedis Legati congregata ab egregiis viris & nominatis magistris Alberico Remense, & Leutaldo Nouariense Sabellianus hæreticus iudicatus, libros, quos ediderat, propria manu ab Episcopis igni dare coactus est.

Sub illud tempus Lutetiæ fuit è sancti Victoris cœnobio, qui Petrum Abaelardum, Petrum Lombardum, Petrum Pictauinum, & Gilbertum Porretanum hæreseos insimulauerit, quòd Trinitatis & diuinæ Incarnationis mysteria spiritu censerent Aristotelico. Hic vocatur Magister Galterus Prior sancti Victoris, composuítque libros IV. quibus est titulus *contra manifestas & damnatas etiam in Conciliis hæreses, quas Sophistæ Abaelardus, Lombardus, Petrus Pictauinus & Gilbertus Porretanus libris sententiarum suarum acuunt, limant, roborant.* Prologus sic incipit. *Quisquis hoc legerit, non dubitabit quatuor Labyrinthos Franciæ, id est, Abaelardum*

& Lombardum, Petrum Pictauinum & Gilbertum Porretanum vno spiritu Aristotelico afflatos, dum ineffabilia Trinitatis & Incarnationis scholastica leuitate tractarent, multas hæreses olim vomuisse, & adhuc errores pullulare. Tum libro IV. *Dialectici, quorum Aristoteles princeps est, solent argumentationum retia tendere, & vagam Rhetoricæ libertatem, & Syllogismorum spineta concludere. Hi ergo in eo totos dies & noctes terunt, vt interrogent, vel respondeant, vel dent propositiones, vel accipiant, assumant, affirment, atque concludant.* & post pauca: *Ex his* (Dialecticorum regulis) *sunt sententiæ Abaelardi, Porretæ*, &c. Hinc de Petro Pictauino: *Sicut enim rerum omnium, ita & propositionum infinita conuersio est: Vnum idémque verum & falsum, & neutrum adhibitis mille differentiis facillimè negat & probat. Si eis credis, vtrum Deus, an non Deus, vtrum Christus homo, an non homo, aliquid, an non aliquid, nihil, an non nihil, vtrum Christus, an non Christus sit, nescis, & sic de ceteris.* Huius operis, quod multa scitu digna continet, exemplaria duo MSS. vidi in Bibliotheca sancti Victoris: alterum relatam suprà inscri-

ptionem habet, alterum caret.

Thomas Campanella disput. in prolog. instaurat. scient. art. 1. & alij rerum gestarum ignari, Hæresiarcham cum iniuria vocant Abaelardum, qui Synodis Ecclesiæ acquieuit, & apud Cluniacenses Monachos in pace & vitæ sanctimonia migrauit.

Ad Petrum autem Lombardum quod attinet, illius sententiæ ventilatæ sunt in Concilio Romano, quod Alexander III. habuit. qui & de certis quibusdam Lombardi propositionibus ad Guillelmum Senonensem Archiepiscopum & Legatum rescripsit. Hæc altercatio ad plures annos durauit. Tunc Ioachimus Abbas Florensis cœnobij in Lombardum, eiúsque sententias paullo atrociùs inuasit, sed Innocentius III. impetum tandem repressit in Lateranensi Concilio, cui anno M. CCXV. præfuit. Vtvt sit, Galterus Prior, & Ioachimus Abbas, vel alij certè, id demum consecuti sunt, vt ex sententiis Lombardi postea fieret indiculus nonnullarum, quæ minimè docerentur. Hæ ad calcem Sententiarum designantur hoc modo: *Articuli, in quibus Magister senten-*

tiarum communiter non tenetur.

Hîc non possum silentio prætcrire, quæ Otto Frisingensis de Porretano tradidit lib. I. de gestis Frederici cap. LII. *Ait ergo prædictus Episcopus* (Pictauiensis) *quid est, quod dicis esse Deum, nihil est, erat quippe quorundam in Logica sententia, vt cùm quis diceret Socratem esse, nihil diceret. Quos præfatus Episcopus sectans talem dicti vsum haud præmeditatè ad Theologiam verterat.* Deinde cap. LXII. *Dum ita per aliquot dies iam sæpe dictus Episcopus coram summo Pontifice de fide sua in ciuitate Parisius discuteretur, sentiens Papa vtpote vir cautus & religiosus causæ difficultatem protelandam, eam vsque ad Concilium vniuersale adiudicauit. Erat enim in proxima medianæ quadragesimæ dominica apud Galliarum metropolim Remis generale indictum Concilium.*

Robertus Corçeon Parisiensis Theologus grauiter irridet & contemnit eos, qui Philosophicas, id est, Aristotelicas in Sacramentum Eucharistiæ propositiones intrudunt. Aristotelicas dico, quia quo tempore in Academia enituit, non alia, quàm Aristotelis Philosophia tradebatur. Sic autem scribit in Summa, quæst. de specie

panis : *De iis, qui multas Philoſophicas quæſtiones proponunt in myſterio Euchariſtiæ : Stultus quilibet poteſt in his ſecretis & myſteriis occultis plura inquirere, quàm totus mundus poſſet ſoluere.* Hæc autem Summa M S. eſt in Bibliotheca ſancti Victoris. Robertus verò fuit ſuo tempore in Gallia ſedis Apoſtolicæ Legatus. & ad eum exſtant Innocentij III. Epiſtolæ, quibus quanta fuerit in eo & auctoritas & eruditio, cognoſci poteſt.

Ad extremum Ioannes Trithemius de Abaelardi ſtudiis ſic pronunciat libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis : *Ab hoc tempore* (quo ille vixit) *Philoſophia ſæcularis ſacram Theologiam ſua curioſitate inutili fœdare cœpit. Scripſit volumen dialectica obſcuritate ſubumbratum, multis ſententiis varium, quod prænotare voluit Theologiam ſuam.* Sæcularis Philoſophiæ nomine Ariſtotelicam indicat, cui Abaelardus non indiligentem operam nauauerat, & quam ſic laudat lib. III. Introductionis ad Theologiam : *Vnde Ariſtoteles in ſecundo qualitatis genere ſanatiuum & durum ad potentiam reducit.*

Capvt IV.

Secunda Aristotelis fortuna recensetur & explicatur. In qua persistit vetita combustorum operum lectio, sed Dialectica in publicas scholas admittitur.

Circa annum M. CCXV. qui sedis Apostolicæ Legatus Parisiensem Academiam meliorem reduxit in ordinem, illíque docendi modum præstituit, nequis Aristotelis libros de Metaphysica & Philosophia naturali legeret, interdixit. Sunt autem hæc illius verba: *R. seruus crucis Christi diuina miseratione tituli sancti Stephani in Cælio monte Presbyter Cardinalis Apostolicæ sedis Legatus, vniuersis magistris & scholaribus Parisius salutem in Domino. Nouerint vniuersi, quòd cùm Domini Papæ speciale habuissemus mandatum, vt statui Parisiensium Scholarum in melius reformando impenderemus operam efficacem, nos de bonorum virorum consilio Scholarium tranquillitati volentes impôsterum prouidere, ordinauimus & statuimus in hunc modum. Nullus legat Parisius*

de artibus citra vicesimum primum ætatis suæ annum, & quòd sex annis audierit de artibus ad minus, nisi rationabilis causa interuenerit, quam publicè vel coram examinatoribus debebit probare, quòd non sit respersus aliqua infamia, & quòd cùm legere disposuerit, examinetur quilibet secundùm formam, quæ continetur in scripto Domini Petri Parisiensis Episcopi, vbi continetur pax confirmata inter Cancellarium & scholares à iudicibus delegatis à Domino Papa, scilicet ab Episcopo & Decano Trecensibus, & à Petro Episcopo, & à Cancellario Parisiensi approbata & confirmata. & quòd legant libros Aristotelis de Dialectica tam de veteri, quàm de noua in scholis ordinariè, & ad cursum. Post alia: *Non legantur libri Aristotelis de Metaphysica, & de naturali Philosophia, nec summæ de iisdem, aut de doctrina magistri Dauid de Dinant, aut Almarici hæretici, aut Mauricij Hispani.* Post alia: *Vt autem ista inuiolabiliter obseruentur, omnes qui contumaciter contra hæc statuta nostra venire præsumpserint, nisi infra quindecim dies à die transgressionis coram vniuersitate magistrorum & scholarium, vel coram aliquibus ab Vniuersitate constitutis præsumptionem suam curauerint emendare, legationis, qua fungimur auctoritate vinculo excommuni-*

cationis innodamus. Actum anno Domini M. CCXV. *mense Augusto.* Hoc monimentum in codicibus & archiuis Academiæ Parisiensis asseruatur, & nuper in lucem editum est. Hæc est igitur altera librorum Aristotelis fortuna, qua recipiuntur alij, alij verò repudiantur. Recipitur quidem Dialectica seu Organum, sed Metaphysica & naturalis Philosophia repudiantur.

Capvt V.

In hac fortuna ab antiquorum Ecclesiæ Patrum præiudiciis, & Senonensis Concilij decreto nonnihil receditur. Non Aristotelis, sed Beati Augustini Dialectica legebatur anteà in scholis Lutetiæ.

SVperiori cap. alteram exposuimus Aristotelis fortunam, quæ si comparetur cum prima, casum habuit paullo tolerabiliorem. In prima hinc decernitur à Concilio, vt Aristotelis opera com-

burantur, inde prohibetur seuerissimè, ne à quoquam describantur. Tum antiqui Patres Dialecticam Aristotelis perinde ac ceteros libros auersantur & refugiunt, quippe qui putent ab illa non exiguam Christianæ religioni perniciem importari. In hac secunda Physicorum quidem & Metaphysicorum commentarij vetantur, sed Dialectica non vetatur, immo statuitur, vt ad illius præcepta literarij adolescentes informentur. Quo factum est, vt is philosophus alienæ gloriæ hæreditatem creuerit Lutetiæ Parisiorum. Hac enim in vrbe sub illud tempus desiit Augustini Dialectica doceri, quæ antè magno studio, summóque consensu docebatur. Ea de re insignis extat locus libro I. de vita Odonis Cluniacensis Abbatis: *Odo vir beatissimus ex Francorum prosapia extitit oriundus, sed intra domum Willelmi robustissimi Ducis Aquitaniæ est alitus:* XIX. *ætatis suæ anno apud Beatum Martinum Turonis est tonsus, ibíque Grammaticæ laribus est educatus. Deinde apud Parisium Dialectica, Musicáque à Remigio doctissimo viro est instructus.* & post alia: *Odo his diebus adiit Parisium, ibíque Dialecticam sancti Augustini*

Deodato filio suo missam perlegit, & Marcianum in liberalibus artibus frequenter lectitauit. praeceptorem quippe in his omnibus habuit Remigium. Sic igitur vsus obtinuerat, vt Lutetiae Augustini Dialectica traderetur. Eam doctissimus ille vir Remigius tradidit, eam post Remigium Odo, & post Odonem alij tradiderunt. Verùm tandem aliquando Augustinus Aristoteli, Christianus videlicet Gentili cessit.

Capvt VI.

Tertia Aristotelis fortuna recensetur & explicatur. In qua combustorum operum lectio prohibetur, donec ab eis error omnis dispunctus fuerit.

AD annum m. ccxxxi. Gregorius IX. prouinciale Concilium, quo proscribuntur Aristotelis opera, his verbis temperauit. *Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis vniuersis magistris & scholaribus Parisiensibus salutem & Apostolicam benedictionem. Parens scientiarum*

Parisius velut altera Cariatsepher ciuitas literarum cara claret, magna quidem, sed de se maiora facit optari docentibus & discentibus gratiosa. In qua vtique tanquam in officina sapientiæ specialis habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est, in quo ritè conflatur. Ex quibus prudentes eloquij mystici murenulas aureas vermiculatas argento cudentes & fabricantes monilia ornata lapidibus pretiosis, immo nulli pretio comparandis sponsam Christi decorant. Et post alia : *Circa statum itaque scholarium & scholarum hæc statuimus obseruanda.* Et post alia : *Ad hæc iubemus, vt magistri artium vnam lectionem de Prisciano, & vnam post aliam ordinariè semper legant, & libris illis naturalibus, qui in Concilio prouinciali ex certa scientia prohibiti fuere Parisius, non vtantur, quousque examinati fuerint, & ab omni errorum suspicione purgati. Magistri verò & scholares Theologiæ in facultate, quam profitentur, se studeant laudabiliter exercere: nec Philosophos se ostentent, sed satagant fieri Theodidacti, nec loquantur in lingua populi, linguam Hebræam cum Asotica confundentes, sed de illis tantùm in scholis quæstionibus disputent, quæ per libros Theologicos & sanctorum Patrum tractatus valeant*

terminari. Et post alia: *Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ prouisionis, constitutionis, concessionis, prohibitionis & inhibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani Pontificatus nostri anno* v. *mense Aprili.* Hoc autem rescriptum seu diploma in codicibus & tablino Parisiensis Academiæ asseruatur. Hæc est igitur tertia Aristotelis fortuna, in qua qui libri de naturali Philosophia tractant, à scholis vsque prohibentur, dum ab omni erroris suspicione purgati fuerint. Atque ita dum Pontifex Senonense Decretum emollire videtur, grauissimè confirmat.

CAPVT VII.

Ad hanc fortunam obſeruantur magni ponderis tria.

IN huius fortunæ volubilitate obſeruanda nobis occurrunt tria, quæ non exiguæ digna conſiderationis videntur.

Secunda fortuna componitur cum tertia.

ET primò quidem in ſecunda fortuna Ariſtotelis de naturali Philoſophia commentariorum lectio interdicitur. In hac verò tertia permittitur, dummodo iidem commentarij corrigantur, hoc eſt, reſecentur ea, quæ Chriſtianæ religionis dogmatibus incommodare poſſunt. De Dialectica & Metaphyſica cùm Gregorius in diplomate verbum nullum faciat, an admittantur, vel repudientur, incertum. Quidquid id eſt, Pontifex Senonenſis Concilij decretum emolliendo confirmat. Atqui ea ratione dici poteſt, & Pontificem & Concilium, cui cum Epiſcopis Pariſienſes magiſtri interfuerant, in eandem tranſiiſſe ſententiam.

Simon Tornacensis propter nimium Aristotelis vsum hæreseos accusatus, & alij aliter reprehensi.

DEINDE sub illud tempus, quo illa peracta sunt, floruit Lutetiæ Simon Tornacensis, qui quòd Aristoteli nimiùm addictus esset, in hæreseos crimen incurrit. Testatur id Henricus Gandauensis libro de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. XXIV. *Simon Tornaci oriundus ex Dialectico subtilissimo, immo omnium liberalium artium ferè sui temporis peritissimo, Theologicæ etiam Scholæ Parisius Cathedram meruit ascendere magistralem, in qua plurimos habuit auditores. Scripsit librum, quem vocauit sententiarum suarum. Scripsit etiam quæstiones suas, quas in scholis suis disputatas determinauit Parisius. Exposuit etiam symbolum, quod dicitur Athanasij, subtiliter. Sed dum nimis & in hoc & in aliis scriptis suis Aristotelem sequitur, à nonnullis modernis hæreseos arguitur.* Hoc autem mihi visum est dignum, quod hoc loco notaretur. Ad historiam enim huius temporis, in quo versamur, pertinet, vt sciatur, fuisse, qui Lutetiæ

Gregorij & prouincialis Concilij decreto paruerint, & qui non paruerint. Paruerunt, qui Simonem hæreſeos accuſarunt, cùm in reprehenſum à ſe crimen, opinor, non inciderint. non paruit Simon, qui ab illis hæreſeos accuſatus eſt. Aut certè ſi paruit, non eo paruit modo, quo ſuſpicionem erroris declinaret.

Præter iſtum Simonem fuerunt alij, quos Odo Theologus & Cancellarius Pariſienſis, mox Cardinalis & Tuſculanus Epiſcopus ſeuerè redarguit. Locus eſt in ſermone Dominicæ 11. poſt feſtum Trinitatis: *Et nota, quòd cibo, quem tulerunt filij Iſrael de Ægypto, triginta diebus vſi ſunt, manna quadraginta annis ad notandum, quòd in ſcientiis Philoſophorum modicum debemus morari, in Theologia omnibus diebus. Sed moderni totum tempus in ſæculari ſcientia expendunt, parum vel nihil de ſcientia Dei curantes: ſicut ruſticus, qui ventrem ſuum ſic implet pane hordeacco, quòd ſuperaddere non poteſt de pane albo. Similiter quidam ſemper ſtant in oſtio, & in domum Theologiæ nunquam intrant. Sed turpe eſt vt Mach. 11. in prooemio effluere, in hiſtoria ſuccingi. Prooemium dico artes, hiſtoriam ſa-*

cram ſcripturam: Artes ſunt quaſi ancillæ: Theologia domina. Sic plerique adulterantur cum ſuis ancillis, de domina parum curantes, ſed contrà præſumentes ſupra vires. Quò forſan effectum eſt, vt B. Ludouicus Odonis æqualis magiſtrorum commentariis parum oblectaretur. Id teſtatum reliquit Gaufridus Bellilocus cap. XXIII. de vita illius: *Non libenter*, inquit, *legebat in ſcripturis magiſtralibus, ſed in Sanctorum libris authenticis & probatis*, quos inter numerat Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Gregorium. Atque ita magiſtrorum, qui tunc viuerent aut vixerant, opera videtur veterum Eccleſiæ tractatorum libris opponere.

Albertus & Thomas in vetitos Ariſtotelis libros ſcribunt commentaria. Cur id ita factum?

Postremò Albertum Magnum & Thomam Aquinatem eius diſcipulum in Ariſtotelis libros commentaria edidiſſe conſtat; ſed edidiſſe, cùm libri recèns damnati eſſent Pariſiis, & à Gregorio IX. vetitum, nequis eos antè legeret, quàm eſſent emendati, permirum videri poſſet. Hîc celandum nihil fuit.

Veritas

Veritas occultari non postulat, quinetiam occultata erubescit. Illud Alberti & Thomæ factum accipiant alij, quomodo voluerint, omnino meus erit, qui benigniùs accipiet. Ego interim hanc in partem interpretor, vel quòd Albertus & Thomas alibi, quàm Lutetiæ commentaria hæc scripserint, séque ab Senonensis Concilij decreto, & ab imposita per Gregorium IX. Parisiensi Academiæ lege immunes crediderint; vel quòd cùm Lutetiæ commentarentur, Concilij decretum, Gregoriíque legem penitus ignorauerint. Non sum quidem nescius, Doctores illos potuisse ab Apostolica Sede legendi Aristotelem commentandíque veniam quærere, sed quòd quæsiuerint, inuenire me nusquam memini. Obtentum id veniæ genus, etiamsi petitum esset, vt facilè credatur, non sinunt hæc Gregorij verba, si, vt oportet, considerentur: *Magistri verò & scholares Theologiæ in facultate, quam profitentur, se studeant laudabiliter exercere, nec philosophos se ostentent, sed satagant fieri Theodidacti, nec loquantur in lingua populi, linguam Hebræam cum Asotica confundentes, sed de illis tantùm in scholis quæstio-*

nibus disputent, quæ per libros Theologicos, & sanctorum Patrum tractatus valeant terminari. De reliquo rationes meas, quibus purgandi mihi sunt visi Albertus & Thomas, eatenus præsto, quatenus ab aliis plausibiliores exponantur.

Quæ cap. I. ex Rigordo, & cap. III. ex Gregorio Papa IX. retuli, aliàs edideram in calce cuiusdam libelli, qui inscribitur *Syllabus rationum, quibus causa Durandi de concursu causæ primæ cum secundis defenditur, aduersus inofficiosam quorundam recentiorum censuram.* Thomas Campanella disput. in prolog. instauratarum scient. art. II. descripsit id totum, & postea cùm sanctum Thomam non fuisse Peripateticum doceret, hanc meam obseruationem subodoratus ita dixit: *Nullo pacto putandus est Aristotelizasse, sed tantùm Aristotelem exposuisse, vt occurreret malis per Aristotelem illatis, & crederem cum licentia Pontificis.* Ego quoque non repugnanter crederem, si talis licentia compareret. verùm si beatus ille Doctor viueret, culpandúsque foret, sine dubio mallet cum veritate redargui, quàm excusari cum falsitate.

CAPVT VIII.

Secunda Aristotelis fortuna repetitur, & Decreto Gregorij Papæ IX. aliqua ex parte derogatur.

AD annum M. CC. LXV. quarta Aristotelis fortuna numerari potuit, nisi quæ quarta esse potuit, eadem fuisset ac secunda. Sed hoc tempore Gregorij IX. præscripto cùm derogatum sit nonnihil, id obseruare operæpretium videtur. Res autem sic se habet in diplomate, quo Simon Sedis Apostolicæ Legatus secundam Aristotelis fortunam confirmauit: *Simon miseratione diuina tituli S. Cæciliæ Presbyter Cardinalis Apostolicæ Sedis Legatus, vniuersis præsentes literas inspecturis salutem & sinceram in Domino caritatem. Nouerit Vniuersitas vestra, quòd nos personaliter accedentes ad Ecclesiam sancti Maturini Parisiensis, præsentibus Rectoribus & Procuratoribus Vniuersitatis scholarium Parisiensium, & pluribus aliis, ipsisque Rectoribus,*

& Procuratoribus volentibus, ac claues præbentibus, quas habebant, arcam, in qua seruantur literæ, & priuilegia Vniuersitatis ipsius, fecimus aperiri, in qua inter cetera inuenimus ac vidimus, & diligenter inspeximus quasdam literas patentes, sigillatas sigillo pendenti reuerendi Patris quondam R. miseratione diuina tituli S. Stephani in Cælio monte Presbyteri Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legati, vt prima facie apparebat, sanas & integras, non cancellatas, nec abolitas, quarum tenor talis est: R. seruus crucis Christi diuina miseratione tituli S. Stephani in Cælio monte Presbyter Cardinalis Apostolicæ Sedis Legatus, vniuersis magistris & scholaribus Parisiensibus salutem in Domino. Nouerint vniuersi, quòd cùm domini Papæ speciale habuissemus mandatum, vt statum Parisiensium scholarum in melius reformando impenderemus operam efficacem, Nos de bonorum virorum consilio scholarum tranquillitati volentes imposterum prouidere, ordinauimus & statuimus in hunc modum: Nullus legat Parisius de artibus citra vicesimum primum ætatis suæ annum. Et post alia quæ cap. 4. retulimus. *Quòd legant libros Aristotelis de Dialectica tam de veteri, quàm de noua in scholis ordinariè & non ad cursum.*

Legant etiam in scholis ordinariè duos Priscianos, vel alterum ad minus. Non legant in festiuis diebus, nisi Philosophos & Rhetoricas, & Quadriuialia, & Barbarismum & Ethicam, si placet & quartum Topicorum. Non legantur libri Aristotelis de Metaphysica & de naturali philosophia, nec summæ de eisdem, aut de doctrina magistri Dauid de Dinant, aut Amalrici hæretici, aut Mauricij Hispani. & post alia: *Vt autem ista inuiolabiliter obseruentur, omnes, qui contumaciter contra hæc statuta nostra venire præsumpserint, nisi infra quindecim dies à die transgressionis coram Vniuersitate magistrorum & scholarium, vel coram aliquibus ab Vniuersitate constitutis præsumptionem suam curauerint emendare, Legationis, qua fungimur, auctoritate vinculo excommunicationis innodamus. Actum anno gratiæ* M. CC. XV. *mense Augusto. In quorum testimonium & fidem in perpetuum faciendam, præsentes literas per infrà scriptum Notarium nostrum, qui omnibus prædictis interfuit, fieri fecimus, & in publicam formam redigi, ac nostri sigilli munimine roborari. Datum Parisius* X. *Calend. Aprilis Pontificatus domini Clementis Papæ IV. anno primo.* Sic altera repetita est Aristotelis fortuna, quæ cap. IV. explicatur.

Sed illa cùm videtur rurſus in auctoritatem admitti, videtur quoque Gregorij IX. ſtatuto derogari. Vetat Gregorius, ne ad Ariſtotelis Phyſicam, quæ naturalis philoſophia dicitur, ante extinctionem errorum, quibus ſcatet, lectio adhibeatur. In hoc verò decreto Simon Legatus naturalis philoſophiæ lectionem ſimpliciter & ſine vlla exceptione prohibet. niſi forſan id, quod egit Legatus, publicæ teſtificationis potiùs, quàm inſtaurationis vel aſſertionis rationem habere dicatur. Quam in partem quis voluerit accipiet. quæ geſta ſunt mihi ſufficit narraſſe. Phyſicæ adiungitur Metaphyſica, cuius apud Gregorium nulla mentio, niſi naturalis philoſophiæ titulo Metaphyſicam quoque comprehendat.

CAPVT IX.

Quarta Aristotelis fortuna recensetur & explicatur. In qua nominatim exprimuntur plures Aristotelis libri, qui legantur, præter Physicam.

ANNO M. CCC. LXVI. Cardinales duo, cùm ex auctoritate Vrbani V. Parisiensem Academiam reformarunt, Aristotelis libros paullo humaniùs adhuc tractauêre. Res autem sic se habet in instrumento, quod in eiusdem Academiæ armariis extat: *Miseratione diuina Ioannes tit. sancti Marci, & Ægidius tit. sancti Martini in montibus Presbyteri Cardinales Commissarij ad infrà scripta à sanctissimo in Christo Patre, & domino nostro domino Vrbano diuina prouidentia Papa V. specialiter deputati, dilectis nobis in Christo Cancellario Ecclesiæ Parisiensis, ac magistris Doctoribus, & scholaribus vniuersis, & singulis studij Parisiensis salutem, & sinceram in Domino caritatem.* Et post relatam Vrbani Papæ bullam, aliáque nonnulla: *Item statuimus eadem auctoritate, quòd*

ſcholares antequam ad determinandum in artibus admittantur, congruè ſint in grammatica edocti, & doctrinale, & Græciſmum audiuerint, dummodo in Studiis, aut aliis locis, vbi grammaticam didicerunt, dicti libri legantur.

Item quòd audiuerint veterem artem totam, librum Topicorum potiſſimè quoad quatuor libros, & libros Elenchorum, Priorum & Poſteriorum complete, etiam librum de anima in toto vel in parte.

Item quòd nullus admittatur ad determinandum in artibus, niſi ad minus fuerit ſtudens Pariſius per duos annos, omni diſpenſatione interdicta. Item quòd nullus admittatur ad licentiam in dicta facultate, nec in examine Beatæ Mariæ, nec in examine Beatæ Genouefæ, niſi vltra prædictos libros audiuerit Pariſius, vel in alio Studio generali librum Phyſicorum de generatione & corruptione, de cælo & mundo, parua naturalia, videlicet libros de ſenſu & ſenſato, de ſomno & vigilia, de memoria & reminiſcentia, de longitudine & breuitate vitæ, librum Metaphyſicæ, vel quòd actu audiuerit eundem, & quòd aliquos libros Mathematicos audiuerit. Et poſt alia: *Prædicta autem omnia, & ſingula auctoritate prædicta mandamus per Cancellarios, Rectores & magiſtros, Doctores*

& ſcholares prædictorum Studij & Vniuerſitatis, præſentes & futuros cuiuſcunque fuerint dignitatis, nobilitatis, præeminentiæ, ordinis, gradus, & ſtatus, vel conditionis, inuiolabiliter obſeruari, nonobſtantibus &c. vt in præſcriptis literis Apoſtolicis continetur, & cuicunque habere volenti per vos Cancellarium antedictum, penes quem hocpræſens publicum inſtrumentum, háſque veſtras literas volumus remanere, & per vos publicari, eorum cùm petierint copiam dare, ſuis tamen ſumptibus & expenſis. In quorum omnium teſtimonium præſentes literas, ſeu præſens publicum inſtrumentum per Arnoldum Notarium publicum infraſcriptum fieri, ſignari, & publicari mandamus, & appenſionibus noſtrorum ſigillorum muniri. Datum & actum Auenioni in hoſpitio habitationis præfati domini Ioannis Cardinalis anno à Natiuitate Domini M. CCC. LXVI. *Indict.* IV. *die* V. *menſis Iunij, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris, & domini noſtri Vrbani diuina prouidentia Papæ V. prædicto anno* IV. In hac fortuna iam tum primùm nominantur Ariſtotelis opera, quæ legi permittuntur, immo vt legantur, de iiſque interrogati ſcholares in examine publico reſpondeant, ſtatuitur. Quæ verò non recenſen-

tur opera, ab Academiæ ſcholis adhuc excludi non immeritò creduntur. Sunt autem in eorum numero, quæ de phyſico auditu inſcribuntur. Ceterùm quin Cardinales huius reformationis auctores ſuperioribus ſtatutis derogauerint, negari non poteſt. Nam in prouinciali Concilio cauetur, ne quis *eos libellos, qui docebant Metaphyſicam, de cetero legere & ſcribere præſumeret, vel quocumque modo habere.* Inter decreta Legati, qui ſub Innocentio III. Pariſienſem Academiam redegit meliorem in ſtatum, præcipitur, *vt legantur Ariſtotelis libri de Dialectica tam veteri quàm noua, ſed vt non legantur libri de Metaphyſica, & de naturali Philoſophia.* Hi verò Cardinales iubent vt liber Metaphyſicæ, & alia quædam opera, quæ ad naturalem philoſophiam pertinent, legantur. Sed in hoc facto ex antiquis Patribus, quos ſequerentur, nullos, aut paucos habuerunt.

CAPVT X.

Quæ in huius fortunæ decursu contigerunt, eóque pertinent, enarrantur.

AB hac fortuna ad proximam occurrunt nonnulla, quæ silentio prætermitti non possunt, nisi historiæ vis & nocumentum adferatur.

B. Thomas à Facultate Theologiæ notatus, quòd Aristotelis verba paullo frequentiùs vsurparit.

INPRIMIS vicesimus-primus ab hac reformatione agebatur annus, cùm Facultas Theologiæ Parisiensis tractatum aduersus Ioannem Montesonum edidit, eúmque Auenioni per oratores suos Romanæ Curiæ obtulit. In quo conqueritur, sanctum Thomam in eas leges, quæ superioribus capitibus expositæ sunt, & maximè in rescriptum Gregorij IX. peccasse. Tractatus verba sunt hæc ad calcem Magistri sententiarum : *Dicunt etiam quòd in terminis philosophiæ, & naturalibus principiis in*

eodem libro cap. XV. *errauit manifestè, vbi declarando qualiter Deus omnipotens dicatur, quædam non posse; inter alia dixit, quòd Deus non potest facere vnum & idem esse, & non esse: quod est contradictoria simul: & postea subdit: quòd contradictio in contrariis & priuatiuè oppositis includitur. Sequitur enim, quod si est album & nigrum, quòd sit album & non album.* & post alia: *Dicunt etiam quòd in pluribus locis doctrinæ suæ ipse errauit pro hoc quòd principia philosophiæ, seu potiùs quædam philosophorum verba ad conclusiones Theologiæ nimis applicauit. Non enim loqui taliter debent Theologi, qualiter loquuntur philosophi, sicut docet Augustinus* X. *lib. de Ciuit. Dei cap.* XXIII. *dicens: Liberis verbis loquuntur philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas est; ne verborum licentia etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem.* Hoc loco philosophorum nomine Facultas præcipuè intelligit Aristotelem, quo frequenter vtitur beatus Thomas.

Clemens Auenionensis Papa quorundam ætatis suæ Theologorum flagitia confixit.

CLEMENS VII. qui Auenione sedit, & à Gallis adeóque ab Academia Parisiensi, legitimus habitus est Pontifex, malè excipit nonnullos ætatis suæ Theologos, qui peccatum idem peccabant. Hoc ita refertur ad annum M. CCC. XC. in historia MS. Caroli VI. quæ in Bibliotheca Thuana asseruatur: *Sacram Theologiam paruipendebat. Cùm vir præpotens ei nepotem commendaret, quòd Theologiæ Parisius studeret, Quid, inquit, fatuitatis fuit ad hoc amicum dilectum applicare, cùm illi Theologi sint phantastici homines reputandi.* Non omnes sine dubio perstringit, sed eos tantùm, qui non, vt oportet, vacabant sacræ doctrinæ, nec ad Gregorij IX. præscriptum Theologicas quæstiones dirimebant.

Parisiensis Cancellarius in eosdem Theologos inuehitur.

QVO factum est vt Ioannes Gerson Parisiensis Cancellarius eosdem seuera reprehensione castigauerit, & qua ratione

phantastici dicerentur, exposuerit sua in Marcum Lectione. Illius verba sunt: *Deinde cur ob aliud appellantur Theologi nostri temporis Sophistæ verbosi & phantastici, nisi quia relictis vtilibus & intelligibilibus pro auditorum qualitate transferunt se ad nudam Logicam, vel Metaphysicam, aut etiam Mathematicam, vbi & quando non oportet, nunc de intensione formarum, nunc de diuisione continui, nunc detegentes sophismata Theologicis terminis obumbrata, nunc prioritates quasdam in diuinis, mensuras, durationes, instantia, signa naturæ & similia in medium adducentes, quæ etsi vera essent & solida, sicut non sunt, ad subuersionem tamen magis audientium, vel irrisionem, quàm ad rectam fidei ædificationem sæpe proficiunt.* Non aliam præter Aristotelis Logicam significat vel Metaphysicam, quæ tunc in scholis terebatur omnium manibus.

Parisiensis Cancellarij viam insistit auditor Clamengius.

Ad Ioannem Gersonem magistrum discipulus appropinquat Nicolaus Clamengius in opere MS. quod de instituendo Theologiæ studio composuit.

Quocirca miror, inquit, *Theologos nostri temporis paginas diuinorum testamentorum ita negligenter legere, & in nescio quarum satis sterilium subtilitatum indagine sua ingenia conterere, vtque verbis vtar Apostolicis, languere circa quæstiones & pugnas verborum, quod Sophistarum est, non Theologorum. Quid autem languere circa quæstiones & pugnas verborum, & quid sibi illa verba volunt Apostolica? Illos certè reprehendere volunt, qui omissa fertili, & fructuosa arbore sacrarum literarum, in siluaticis & sterilibus pabulum doctrinæ requirunt, inter quos languere dicantur, id est, fame ac ieiunio, nullo ibi reperto fructu tabescere, & si quem fortè in illis fructum inuenire contingat, similis est pomis Sodomorum, quæ exteriori quidem specie pulchra & decora videntur, vbi verò ea manu carpis, in puluerem ac fumum soluuntur. Pulchra namque primo conspectu videntur sophismata, ingeniosa, acuta, subtilia, sed si verborum soluta intricatione fructum ibi requiras, velut fumus, euanescunt, quia intus inania fuerunt. Propterea scriptum est, Qui Sophisticè loquitur, odibilis est.* & post alia: *Nunc autem plerosque videmus scholasticos sacrarum inconcussa testimonia scripturarum tam tenuis æstimare momenti, vt ratiocinationem*

ab auctoritate ductam velut inertem & minimè acutam, sibilo ac subsannatione irrideant, quasi sint maioris ponderis, quæ phantasia humanæ imaginationis adinuenit. Eas intelligit argutias & subtilitates, quas pepererat recepta Aristotelis philosophia, & quibus ductam è Scriptura ratiocinationem Sophistæ Theologi postponebant.

Sic fuerunt omni tempore, qui quam profitebantur artem, malè profiterentur.

Nicolaus V. à maiorum statutis in Aristotele tacitus derogauit.

Nicolavs V. qui anno m. cd. xlvii. Romanam Sedem iniuit, Gregorij IX. & aliorum Pontificum statutis hac in re nonnihil derogauit. Tantum enim abest, vt qui Aristotelis libri ex decreto Gregorij priùs corrigendi erant, quàm legerentur, eos corrigendos ediceret, vt omnium illius philosophi operum lectionem probauerit, & quò faciliùs intelligerentur, curauerit noua latinitate donari. Cardinalis Bessarion rem ita narrat in sua ad Alfonsum Aragoniæ regem epistola, quam factæ à se Metaphysicorum translationi præfixit.

fixit. *Magnum*, inquit, *illum Alexandrum Macedonem, inclyte atque inuictissime princeps, editionem Metaphysicorum Aristotelis, quibus apprimè eruditus fuerat, iniquo animo tulisse, memoriæ prodiderunt. Cuius rei rationem in literis, quas ad præceptorem suum Aristotelem dedit, facilè expressit, quòd scilicet doctrina ac sapientia potiùs, quàm armis viribúsque anteire cæteros cupiebat. Et quidem meritò, cùm illud hominis, hoc animalis, illud ingenij, hoc corporis sit virtus. Hunc tu, rex sapientissime, imitatus, neque armis solùm, sed tot tantísque victoriis, quibus immortalem tibi gloriam comparasti, contentus; literis quoque modò diuinis, modò gentilibus, & his cùm ad sapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace solùm, verumetiam in medio bellorum feruore incumbis. Et ita incumbis, vt cùm summus in armis sis, summúmque in re militari locum teneas, dubium sit huiusmodi rebus studentibus, quónam magis excellas, armísne, scientia, potentia, an sapientia. Cuius rei argumentum est, quòd me, vt librum Metaphysicorum Aristotelis tibi Latinum facerem, efflagitasti, & ita efflagitasti, vt ego tanti principis tam honesto desiderio victus, oblitus fuerim meiipsius, & tantam rem aggres-*

ſus ſim, quam veteres aggreſſi Latini, quid fecerint, quóve modo in Latinum verterint, aliorum ſit iudicium. Ita certè verterunt, vt opus fuerit, & ſanctiſſimum ac clementiſſimum dominum Nicolaum V. Pontificem maximum, qui omnis ſcientiæ, omnis diuinæ, humanæque ſapientiæ doctiſſimus in Apoſtolicam Sedem conſcendit, quíque vt loco & dignitate, ita Philoſophia, Theologia, & omni optimarum ſcientiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriuſque linguæ peritos, qui omnes ferè Ariſtotelis libros in Latinam verterent orationem, & maieſtatem tuam ante illius in Apoſtolicum tribunal aſſumptionem à nobis petere, vt hunc, de quo loquimur, librum Latinum faceremus, quem iamdiu à me perfectum, tuæ ſacræ maieſtati, rex inclyte, dedicaui. Hunc qualiſcunque erit, cùm tua ſerenitas hilari vultu acceperit, non dubito, ceteris quoque ob auctoritatem & dignitatem tuam, gratum acceptúmque futurum. Ecce tibi Beſſarion, qui ex eo laudat Nicolaum V. Pontificem, quòd omnes ferè Ariſtotelis libros in Latinam traduci orationem curarit.

Grauis de Platone & Aristotele contentio inter Card. Bessarionem, & Marcum Ephesinum.

Hvc spectat grauis illa de Aristotele & Platone contentio, quæ Bessarionem, & Marcum Ephesinum acerrimè inter se commissos tenuit. Cuius rei historiam damus ex Bessarione libro I. contra Calumniatorem Platonis cap. I. *Secundo libro*, inquit, *opiniones Aristotelis nostræ religionis verissimis, optimísque sententiis consentaneas esse conatur ostendere, ac proinde veriores: Platonis autem dissentire nostris, ideóque falsas esse & à veritate prorsus alienas.* Deinde lib. II. contra eundem Calumniatorem cap. I. *Nunc quoniam aduersarius secundo volumine eum (* Aristotelem *) asserit, qui ad veritatem Christianæ religionis & sanctæ Ecclesiæ doctrinam propiùs accesserit, longè ceteris sapientiorem esse iudicandum, tum Platonem multò Aristotele inferiorem facit, quòd ille à Doctorum nostrorum sententia alienissimus esset; hic verò maximè cum his consentire videatur. Nos huius quoque rei contrarium planè, nisi nos animus fallit, ostendemus, & doctrinam Platonis magis, quàm Aristotelis nostræ religioni consentaneam esse*

demonstrabimus. Quòd non ideo faciemus, quia Platonem aut existimemus, aut velimus ostendere Christianum esse. Alienus enim vterque à nostra fide tam Plato, quàm Aristoteles fuit, & vt nomine, sic & religione gentilis vterque: propter quòd frustra Aristotelem hoc loco laudat aduersarius & inops consilij, quo vera dicere videatur, ad religionem refugit, vt solent rei capitis, quærendæ salutis gratia ad asylum se, arámque recipere. Itaque non est consilium laborare, vt Platonem Christianum fuisse ostendamus, quemadmodum de Aristotele facit aduersarius: sed ita hunc locum conabimur tractare, vt siquis ex auctoritate quoque gentilium Philosophorum veritatem nostræ religionis corroborare voluerit, Platonis plus libris, quàm Aristotelis id effici posse demonstremus. Cùm autem cerneret aduersarius, Doctores Ecclesiæ, viros vt vitæ sanctimonia, ita tam nostra, quàm gentilium doctrina insignes, Platonis magis, quàm Aristotelis opiniones cum suis conciliare, & illius quidem testimonio omnibus ferè in rebus vti, Aristotelis vix vnquam facere mentionem. Primùm eos refellere conatus est, & existimationem, quam omnes de diuina illorum sapientia conceperunt, animis abolere. Itaque suo potiùs, quàm illorum iudicio

ſtandum ſuadet. Nam quæ Doctores noſtri, inquit, afflati diuino ſpiritu ſcripſerunt, ſi ad fidem duntaxat, & mortalium ſalutem pertinent, teneri credíque ab omnibus fas eſt. Reliqua verò non ita recipienda ſunt, vt à ſanctiſsimis viris tradita fuere. Atqui ſi in iis, quæ ad fidem & veram religionem pertinent, credendum eſſe exiſtimas, ô bone vir: Platonis autem verbis ſanctiſſimi viri vtuntur ad fidei & veræ religionis confirmationem; cur æquum non cenſes, præberi eis fidem, dum in his Platonem longè Ariſtoteli præferendum exiſtimant? Quòd ſi Doctores noſtri ſancti quidem tantummodò, & Deo dediti fuiſſent, optimarum verò artium ſtudia, vix ſummis, vt aiunt, labris deguſtaſſent, concederem tibi profectò Geometræ potiùs in rebus ad Geometriam pertinentibus, quàm ſanctæ ſimplicitati eſſe credendum, & fidem adhibendam, quàm iis, qui rudes fuiſſent atque ignari, tametſi vitæ ſanctitate inſignes haberentur. At ſi qui cum ſanctitate ad ſummum etiam doctrinæ & ſapientiæ peruenerunt, legerúntque Platonis atque Ariſtotelis libros, & vtriuſque philoſophi opiniones ſunt diligentiſſimè perſcrutati, quales fuerunt apud Græcos Baſilius, Gregorius, Cyrillus, Gregorius alter, apud Latinos verò Auguſtinus,

F iij

Boëtius , & alij complures ſapientiſſimi viri, & Philoſophiæ ſtudiis illuſtres, & tamen cùm de vera religione diſſeruerunt, gentilium philoſophorum auctoritatibus libenter innixi ſunt, quo pacto exiſtimas te vnum , ſpretis auctoribus illis ſequi oportere? Sed nos & quicunque mentis compotes ſunt , te dimiſſo Doctores noſtros ſanctiſſimos & ſapientiſſimos viros ſequemur, eorúmque ſententia rem à nobis propoſitam oſtendemus. In hac autem contentione Beſſarion adſtipulatores habet antiquos Eccleſiæ Patres , quorum teſtimonia retulimus cap. 11. Marcus verò Epheſinus recentiores Academias, quæ ſuis in ſcholis Platoni Ariſtotelem prætulerunt. Sed Beſſarion , cùm Ariſtotelis Metaphyſicam in Latinum ſermonem vertit, id ſine dubio fecit, quod primæ, ſecundæ & tertiæ librorum Ariſtotelis fortunæ vix conueniret.

CAPVT. XI.

Quinta Aristotelis fortuna recensetur atque explicatur. In qua Cardinalis Totauillæus memoratis in superiori fortuna libris moralem Philosophiam adiecit, sed commentarios de Physico auditu prætermisit.

ANNVS agebatur millesimus quadringentesimus quinquagesimus-secundus, cùm Caroli VII. regis auctoritate factum est, vt Guillelmus Cardinalis Totauillæus Academiam Parisiensem instauraret. Quo in opere præcedentium instauratorum statuta modò confirmauit, modò noua quædam adiunxit. Sed quæ nostrum spectant negotium, sic se habent in Reformatione Facultatis Artium: *Item sequens approbamus statutum, quòd scholares priusquam admittantur ad determinandum, audiant veterem artem totam, librum Topicorum potissimè, quoad quatuor libros, & libros Elenchorum, Priorum & Poste-*

riorum complete, etiam librum de Anima in toto vel in parte. Et post alia : *Item illud statutum innouamus, quòd nullus admittatur ad licentiam in dicta Facultate, nec in examine Beatæ Mariæ, nec in examine Beatæ Genouefæ, nisi vltra prædictos libros audierit Parisius, vel in alio Studio generali librum Physicorum de generatione & corruptione, de cælo & mundo, parua naturalia, videlicet libros de sensu & sensato, de somno & vigilia, de memoria & reminiscentia, de longitudine & breuitate vitæ, librum Metaphysicæ, vel quòd actu audiat eundem, & quòd aliquos libros Mathematicales audiuerit, quódque audiuerit libros morales, specialiter librum Ethicorum, quantum ad maiorem partem. Ad hoc autem statutum, quod pernecessarium est, adiicimus præcipientes, vt prædicti libri audiantur, non cursim, & transcurrendo, sed studiosè & grauiter. Specialiùs autem monemus magistros, vt non permittant suos scholares & Baccalarios ad Tentamen exhiberi, nisi sciuerint ipsos sufficienter in prædictis esse instructos. Specialiùs autem mandamus, quatenus ipsi scholares diligentiùs insistant Metaphysicalibus libris & Moralibus addiscendis, alioquin in Tentamine volumus & mandamus illos, vt merentur, repelli.* Hæc ille literarum

in Academia iam ſeneſcentium ac diſſipatarum reductor & reformator. Aliud eſt igitur, in quo hæc fortuna cum ſuperiori conuenit, aliud, in quo differt. Conuenit quidem, quia eadem Ariſtotelis opera legenda vel audienda præſcribuntur, & inter ea, octo Phyſicorum libri non comparent: differt verò, quia præcipitur maximè, vt Ariſtotelis Ethica legantur vel audiantur. Quod præcepti genus in Metaphyſicales etiam libros cadit.

CAPVT XII.

Nonnulla in hanc quintam Ariſtotelis fortunam animaduertuntur.

Totauillæus à Gregorij IX. decreto non recedit, ſed à Prouinciali Concilio nonnihil videtur recedere.

HIc Vniuerſitatis inſtaurator Ioannis & Ægidij Cardinalium viam inſtitit, & à Gregorio Pontifice non receſſit. Is enim vetuerat, ne quis antè na-

turalis Philoſophiæ libros in Academia legeret, quàm ab erroribus expurgarentur. eos itaque Totauillæus legendos vel audiendos minimè propoſuit, quòd Pontificis decreto nondum eſſet, opinor, factum ſatis. Ad Prouinciale Concilium quod attinet, ſi Metaphyſicæ nomine apud Rigordum Phyſicam & Metaphyſicam comprehendit, legi, qua Metaphyſicæ prohibita eſt lectio, Totauillæus derogauit: nam ſtatuit, vt Facultatis Artium candidati Metaphyſicorum libris operam ac ſtudium diligentiſſimè nauarent. Si verò Concilium Metaphyſicæ nomine Phyſicam tantùm intelligit, non derogauit.

Totauillæus ex omnibus Academiæ inſtauratoribus primus eſt, qui vt Ariſtotelis Ethica legerentur, conſtituit. Publica vnius Ethicorum Lectoris profeſsio ſuppreſſa.

QVOS de morali diſciplina libros Ariſtoteles edidit, priùs in Academia legebantur, & à Buridano, aliiſque illuſtrati fuerant commentariis, quàm Totauillæus illam reformaret. Ille tamen primus extitit, qui vt legerentur, publica auctoritate

edixit. Proculdubio ſunt quædam iis in commentariis, quæ Chriſtiano dogmati non conſentiunt. Sed cùm ſanis ſana ſint omnia, id mali genus neque Academia, neque Cardinalis reformidauit. Tunc temporis Ethica non docebant ſinguli Philoſophiæ Profeſſores, ſed vnus tantùm, quem vnoquoque biennio ſua quælibet Natio vice & ordine legebat. Hæc autem docendi forma optimis de cauſis abrogata eſt. Rem ita narrat Robertus Gouletus Pariſienſis Theologus in libello, quem de Academiæ magnificentia iuris publici fecit anno M.D.XVII. *Fuit retroactis temporibus generalis & publicus Ethicorum lector ſuper examinandos in vtroque examine licentiandos, ſtipendia non modica recipiens, qui circa feſtum Purificationis per Artium Facultatem de aliqua prædictarum Nationum per vicos eligebatur, & ſuas lectiones per duos annos continuabat. Sed propter inſolentias, perpetratáque in huiuſmodi electione homicidia, ceſſauit talis lectio, & nouo condito ſtatuto quilibet Artium regens ſpecialem ſuis ſcholaſticis facit Ethicorum lectionem, à quibus in fine curſus moderata pro labore ſuo recipit ſtipendia.*

De Aristotele Theologicis nimiùm immixto grauium & eruditorum Scholasticorum Hangesti, Maioris, & Almaini querela.

VT in superioris, ita & in huius fortunæ decursu graues & eruditi viri non dissimularunt fuisse, qui Theologiæ quæstiones ad relatam Gregorij Papæ IX. legem non expenderint, & Aristotelicis sophismatibus infuscarint. Hieronymus Hangestus Parisiensis Theologus in libro, quem de Academiis aduersus Lutherum edidit, hinc Theologos, qui id fecerant, redarguit, inde redarguendam non esse Theologiam contendit. Verba sunt è cap. 11. *Ob nonnullos Professores nequaquam declamanda est Scholastica Theologia in sophismata paulatim delapsa: siccine apud huiusmodi vanos residet vniuersa Scholæ auctoritas? Reuera minimè. ac potiùs exploduntur illi ac risui habentur.* Quo factum est, vt tunc Scholastica Theologia aliter atque aliter definiretur. Lutherus apud eundem Hangestum laudato cap. eam Theologiam ita definit: *Scholastica Theologia est ea, quæ à Parisiensium Sorbona mixtione quadam ex diuinis eloquiis & philosophicis rationibus, tanquam ex Cen-*

taurorum genere biformis disciplina conflata est. Hanc definitionem Hangestus vti falsam refellit, & ea, quæ antè citauimus, subnectit. Tum cap. III. Scholasticam Theologiam hoc modo definit: *Scholastica Theologia est diuinarum Scripturarum peritia, recepto, quem Ecclesia approbat, sensu, non spretis orthodoxorum Doctorum interpretationibus & censuris; ac interdum aliarum disciplinarum non contempto suffragio.* Vnde Ioannes Maior Hangesto æqualis lib. I. Sent. quæst. IV. prologi eum nominat Theologum, *qui multos passus Scripturæ sacræ intelligit, & vnum passum scit exponere per alium, & facere omnia quadrare. & sic patet*, inquit, *quòd vnus Theologus est melior, quàm alter, qui plura Theologalia nouit, & solidior arbiter est ad lites in ea dirimendas.* Si quis autem quæ Scholastici Doctores scripserunt, ad vtramque definitionem, improbatam vnam, alteram probatam, examinet velut ad stateram, omnia nullo discrimine componet. Quæ enim scripta in improbatam definitionem quadrare comperiet, ea cum Hangesto & Maiore reiiciet: Quæ verò in probatam definitionem conuenire statuet, ea meritò retinebit.

Atenim extitiſſe Theologos, qui conuenienter huic inſtituto ſuo non agerent, docet ipſe Maior in II. Sent. diſt. xxx. quæſt. IV. editionis tam anni M.D.X. quàm anni M.D.XIX. *De Doctoribus,* inquit, *pudet loqui. Multi enim eorum magis ſunt doctrinæ, vel dictis potiùs ſuorum doctorum addicti, quàm famatiſsimis ſanctis Patribus pariter ac eruditiſsimis; dummodo manu teneant ſuos, non eſt eis curæ, quid ſenſerit Ariſtoteles in naturalibus, vel Auguſtinus in ſacris eloquiis.* Tunc abrogata erat interdictio, qua cautum olim fuerat, ne quis naturalem Ariſtotelis Philoſophiam legeret omnino, vel certè non legeret inemendatam.

Æqualis vtrique Hangeſto & Maiori Iacobus Almainus Pariſienſis quoque Theologus, quod olim Gerſon damnauerat, non obſcurè damnat in quart. Sent. diſt. XVI. quæſt. II. *Vtrum remiſsio culpæ præcedat infuſionem gratiæ, ſiue ſit vna mutatio. In illa quæſtione magna eſt inter Doctores altercatio. Sed parua difficultas & vtilitas.* Enimuerò vtilitas non eſſet parua, ſi hæc quæſtio quoad diſputandi formam è ſchola Chriſti, non Ariſtotelis prodiret.

Ioannes Trithemius in bonam partem explicatus, ad eámque reductus Franciſcus Rotomagenſis Archiepiſcopus.

IOANNES Trithemius, quem conuenienter retuli cap. III. hoc quoque percommodè referri poſſet; non ſolùm, quia decurrente hac fortuna eminuit; ſed etiam, quia illius teſtimonium temperamento quodam mihi videtur indigere. Quod igitur temperamentum non habuit tunc, modò ſic accipiet. Cùm Trithemius dicit, à temporibus Abaelardi *Sæcularem*, id eſt, Ariſtotelicam, *Philoſophiam cœpiſſe ſacram Theologiam inutili ſua curioſitate fœdare*, non omnes omnino Theologiæ Profeſſores attingit. Certè non attingit illos, qui Theologicas quæſtiones eo definiunt modo, quem Gregorius IX. digna Chriſtiano Pontifice ſapientia præſtituit; ſed attingit alios, qui Gregorio in tractandis ſacræ doctrinæ theorematibus non obtemperant. Ij ſunt videlicet, quorum imaginem ſic exprimit Franciſcus Rotomagenſis Archiepiſcopus tomo III. Myſterij Euchariſtiæ ab Auguſtino explicati: *Mais cela paſſe*, inquit ille, *les eſcoliers Iurez, qui*

ne sont pas enuoyez pour estudier le fond des liures ; mais pour apprendre à debatre & contester à tors & à trauers, & pour s'exercer aux disputes. & post alia : *On a creu s'asseurer, se fortifier & fuir les erreurs, de quitter l'Escriture & les Peres, pour estudier cette Theologie Methodique, ou plustost Nominale, qui a cours en nostre temps. Et l'on s'est bien lourdement trompé. Pour fuir ainsi ce doute ils tombent dans la presomption, qui s'accompagne tousiours d'vne excessiue hardiesse, ils affoiblissent la Religion, l'appuians sur de foibles raisons, & au lieu d'erreurs pardonnables à l'ignorance, qui arriuent à des gens, qui ne pretendent pas de sçauoir tout, comme plusieurs de l'antiquité en ont eu, sans que cela ait porté preiudice à l'Eglise, nous voyons vn gouffre de temeritez modernes & d'erreurs gnostiques plus dangereuses que les huguenotiques, qui pullulent entre les bandes scholastiques, dont i'attends à dire mon aduis, quand ie me verray enuironné d'vn Concile.* Quod Latinè dicitur : *Verùm istud superat captum iuratorum Scholarium, qui non mittuntur in Academiam, vt artes ipsas totas, & scientias combibant, sed vt litigandi & Andabatarum more pugnandi rationem perdiscant, & vt sese in variis disputationum generibus exerceant,*

cœant. Crediderunt nonnulli erigere se, nouas vires colligere, atque errores vitare, si Scripturam & sanctos Patres desererent propter studium huius methodicæ, seu potiùs Nominalis Theologiæ, quæ nunc dierum viget. Sed illi vehementer hallucinati sunt. Vt id quod dubium est, fugiant, in arrogantiam, quæ semper immodicam secum trahit fiduciam, incurrunt, Religionem affligunt eneruántque, dum illam debilibus rationum momentis sustentare conantur. Fuerunt è veteribus, qui cùm non omnia scirent, ab ignorantia iis hominibus familiariori errores admiserint, tolerabilitérque peccauerint, & sine magno Ecclesiæ detrimento. Sed pro erroribus huiusmodi non indignis venia conspicimus certum quoddam barathrum temerariarum opinionum recentium, & gnosticorum dogmatum Hugonoticis periculosiorum, quæ inter Scholasticorum turmas emergunt. De quibus omnibus aliquando dicam sententiam, cùm in medio Ecclesiæ consessu iudicaturus sedebo. Hæc ille, qui & Parisiensis è schola Theologus fuit. Tunc ergo sæculi Philosophia polluit & maculat Theologiam, cùm à magistris Scriptura & legitima traditio, Theologiæ principia duo, vel alterutrum deseritur, & in locum sufficitur Philosophus, aut alienæ

rationes, quæ ex illius dictatis tanquam ex penu proprio eruantur.

Id porro totum breuiter concludit Franciscus Roserius Tullensis Archidiaconus, qui Trithemium inter & Rotomagensem Archiepiscopum medius vixit: sic enim loquitur tom. IV. Stemm. Lothar. Ducum, in historia capitali LXXII. *Legum studio in vsum restituto, multi religiosi sacræ Theologiæ riuulos è purissimis & limpidissimis fontibus illorum Patrum manantes in disputationes, aliásque barbaras interpretationes pluribus anfractibus & ambagibus retorserunt; adeò vt quod sincerè à piis quæreretur, in quæstiones futiles recideret, & antiqua Scripturæ claritas sophisticis elenchis subuerteretur. Hinc illæ lacrymæ, immensáque hæreseon deliria, quæ tot amplissimas regiones nostro hoc tempore calamitoso infecerunt.* Sophisticos elenchos intelligit, qui apud Aristotelem habentur, multiplices illas & tortuosas argumentationes intelligit, quæ ex illius Philosophia depromuntur.

Parisiis à Facultate Artium accusantur quidam Theologi, quòd professioni suæ non vacent, vti par est.

Hic visum est pretium curæ grauissi-

mam ea de re querelam referre, quæ sic extat in Academiæ commentariis nuper in lucem editis. *Anno Domini* M. D. XXX. *mense Augusto. Prætermitto à dignissimo domino primo Præside Senatus Parisiensis ex vnaquaque Facultate deputatos conuocatos fuisse, vt prudentibus fidísque consiliis toti Academiæ prospiceret, in qua tranquillissimè bonarum literarum studia nonnullis tamen tumultibus agitata florescerent. Nam dum nescio quo fatali tumultu sursum deorsúmque omnia illius iudicio miscerentur, siue Christianæ religionis statum inspiceret, siue rerumpublicarum conditionem reputaret, siue studiorum ac sacrarum literarum rationem intueretur, nonnullas obuersantes nugas summa fide, mira diligentia, paríque dexteritate ex regis decreto reformare statuit. Qua ex re dum à nonnullis Theologis peterentur reformationes Facultatis Artium, ita & certè scripto obtulerunt deputati Facultatis Artium, eidem domino primo Præsidi nostram hanc Academiam Parisiensem summo ludibrio hactenus exteris nationibus fuisse, non aliam ob causam, quàm quòd omissis Euangeliis & sanctis Ecclesiæ Doctoribus, Cypriano, Chrysostomo, Hieronymo, Augustino & similibus, sophisticen nescio quam ac dialecticen, in qua non placuit Deo*

saluare suum populum, nostrates tamen Theologi profiterentur, contra id quod habetur in C. Nónne, & penè per totam XXXVII. *dist. Itaque petierunt deputati Facultatis Artium, vt præteritis emendatis dum nimia socordia vniuersum linguarum iudicium neglexissent, nullus in futurum ad hunc gradum Facultatis Theologiæ admitteretur, nisi omnibus his doctrinæ generibus affatim instructus esset, iuxta Clem.* I. *de mag. & in Cap. vt veterum.*

CAPVT XIII.

Sexta Aristotelis fortuna recensetur & explicatur. In qua Ramus & Aristoteles in arenam descendunt, hic cum laude vincit, ille sine difficultate vincitur: dimicantibus cum Aristotele Francisco I. & nonnullis Professoribus.

VT nihil est in rebus humanis firmum ac stabile, ab omnibus, quæ antè recensui, statutis paulatim recessum est,

doctrináque Aristotelis vniuersa Parisienses scholas occupauit. Idque impunè. Nam sine vllo discrimine & anathematis metu lecti sunt libri omnes, siue qui Dialecticam, siue qui Physicam & Metaphysicam docerent. Quamobrem Francisco I. rege grauissimos in Academia patronos, adeo non oppugnatores habuerunt. Ex quo enim Petrus Ramus Dialecticas institutiones & Aristotelicas animaduersiones edidit, tunc in eadem Academia de retinendis Aristotelis operibus & doctrina, quæ ab Ramo explodebatur, actum est. Quæ res in quodam Rectorum Parisiensis Academiæ Librario sic narratur. *Eo Rectore* (Guillelmo Montuello) *nescitur, quo genio malo irrumpente in Academiam, ingens facta est omnium studiorum derepente perturbatio, edito recens libello, cui titulus erat, Animaduersiones Aristotelicæ, composito ad extinguendam in totum doctrinam vnius Aristotelis omnium Philosophorum facilè principis. Cui sanè morbo non leuiter grassanti & mentibus ad quiduis, quod sit nouum & inauditum facilè sequacium paulatim sese insinuanti, maturè & consultò est occursum partim decreto iudicum, qui prudenter librum illum statim suppresserunt,*

& ne diuenderentur publicè, inhibuerunt, partim editis breui aliquot libris pro Aristotele, quibus auctoris libelli istius calumniarum & mendaciorum pleni interclusæ sunt furiæ. Postremò tandem Christianissimi regis consilio cùm superiora omnia viderentur esse satis ad tantum ignem, qui quotidie magis ac magis flagrabat, restinguendum, delecti sunt tres in omni linguarum & literarum genere exercitatissimi, qui cùm libellum illum & alterum eiusdem auctoris propiùs penitiúsque inspexissent, & libellorum auctorem iuxta regis decretum, præsentem pro se dicentem præsentes ipsi audiuissent, ex æquo & bono iudicantes, magnam inclusam esse libellis imprudentiam & ignorantiam regi declararunt, qui pro sua in suam Academiam solita beneuolentia confectis regio sigillo notatis literis, omnibus regni partibus fugiendam hanc pestem significandum censuit. Harum autem literarum, quæ actis publicis inclusæ sunt, data est, donné à Paris le 10. Mars 1543. & de nostre regne le 30. Quarum tenor sequitur ad verbum: François par la grace de Dieu Roy de France. A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut. Comme entre les autres grandes solicitudes, que nous auons tousiours euës de bien ordonner & establir la chose publique de nostre

Royaume, nous auons mis toute la peine, que possible nous a esté de l'accroistre & enrichir de toutes bonnes lettres & sciences à l'honneur & gloire de nostre Seigneur, & au salut des fideles; puis n'agueres aduertis du trouble aduenu à nostre chere & aimée l'Vniuersité de Paris, à cause de deux Liures faits par Maistre Pierre Ramus, intitulez l'vn Dialecticæ Institutiones, *& l'autre* Aristotelicæ animaduersiones, *& des procez & differents, qui estoient pendans en nostre Cour de Parlement audit lieu, entre elle & ledit Ramus pour raison desdits liures, nous les eussions euoquez à nous pour sommairement & promptement y pouruoir, & à cette fin eussions ordonné, que Maistre Antoine de Gouea, qui s'estoit presenté à impugner & debatre lesdits liures, & ledit Ramus, qui les soustenoit & defendoit, éliroient & nommeroient de chacun costé deux bons & notables personnages, connoissans les langues Grecques & Latines, & experimentez en Philosophie, & que nous élirions & nommerions vn cinquiesme pour visiter lesdits liures, ouïr lesdits de Gouea & Ramus en leur aduis: suiuant laquelle nostre ordonnance eust ledit de Gouea éleu & nommé Maistres Pierre Danés & François à Vicomercato, & ledit Ramus Maistre Iean Quentin Docteur en*

Decret, & Iean de Beaumont Docteur en Medecine; & nous pour le cinquiesme, eussions nommé & ordonné nostre cher & bien-aimé Maistre Iean de Salignac Docteur en Theologie: pardeuant lesquels lesdits de Gouea & Ramus eussent esté ouïs en leurs disputes & debats, iusques à ce que pour interrompre l'affaire, iceluy Ramus se seroit porté pour appellant desdits Censeurs; dont nous aduertis eussions decerné nos lettres à nostre Preuost de Paris, ou à son Lieutenant, pour contraindre lesdits de Gouea & Ramus à parfaire leurs disputes, afin que par lesdits Censeurs nous fust donné ledit aduis, nonobstant ledit appel & autres appellations quelconques: suiuant lesquelles nos lettres, eussent lesdits de Gouea & Ramus derechef comparu pardeuant lesdits Censeurs, & voyant que par iceluy Ramus lesdits liures ne se pourroient soûtenir, eust declaré n'en vouloir plus disputer, & qu'il les soûmettoit à la censure des dessusdits; & comme on y vouloit proceder, lesdits de Quentin & Beaumont, l'vn aprés l'autre, eussent declaré ne s'en vouloir plus entremettre. Au moyen dequoy eust iceluy Ramus esté sommé & requis d'en élire & nommer deux autres. Ce qu'il n'eust voulu faire, & se fust du tout soumis aux trois autres dessus nommez, lesquels

aprés auoir le tout veu & consideré eussent esté d'aduis, que ledit Ramus auoit esté temeraire, arrogant & impudent d'auoir reprouué & condamné le train & art de Logique receu de toutes les nations, que luy mesme ignoroit, & que parce qu'en son liure des Animaduersions il reprenoit Aristote, estoit euidemment connuë & manifeste son ignorance. Voire qu'il auoit mauuaise volonté, de tant qu'il blasmoit plusieurs choses, qui sont bonnes & veritables, & mettoit sus à Aristote plusieurs choses, à quoy il ne pensa oncques. Et en somme ne contenoit sondit liure des Animaduersions que tous mensonges, & vne maniere de médire, tellement qu'il sembloit estre le grand bien & profit des lettres & sciences, que ledit liure fust du tout supprimé: Semblablement l'autre dessusdit intitulé Dialecticæ Institutiones, *comme contenant aussi plusieurs choses fausses & estranges: Sçauoir faisons, que veu par nous ledit aduis, & eu sur ce autres aduis & deliberations, auec plusieurs sçauans & notables personnages estans lés nous, auons condamné, supprimé & aboly, condamnons, supprimons & abolissons lesdits deux liures, l'vn* Institutiones Dialecticæ, *l'autre* Aristotelicæ Animaduersiones, *& auons fait & faisons inhibitions & defenses à tous Imprimeurs &*

Libraires de nostre Royaume, pays, terres & seigneuries, & à tous autres nos suiets, de quelque estat ou condition qu'ils soient, qu'ils n'ayent plus à imprimer ou faire imprimer lesdits Liures, ne publier, vendre, ne debiter en nosdits Royaume, pays, terres & seigneuries, sous peine de confiscation desdits Liures, & de punition corporelle, soit qu'ils soient imprimez en iceux nos Royaume, pays, terres & seigneuries, ou autres lieux non estants de nostre obeyssance: & semblablement audit Ramus de ne plus lire lesdits liures, ne les faire écrire ou copier, publier, ne semer en aucune maniere, ne lire en Dialectique ne Philosophie en quelque maniere que ce soit, sans nostre expresse permission: Aussi de ne plus vser de telles médisances & inuectiues contre Aristote, ne autres anciens Autheurs receus & approuuez, ne contre nostredite fille l'Vniuersité & supposts d'icelle, sous les peines que dessus. Si donnons en mandement & commettons par ces presentes à nostre Preuost de Paris, ou à son Lieutenant, Conseruateur des Priuileges, par nous & nos predecesseurs Roys donnez & octroyez à nostredite fille l'Vniuersité, que nostre present iugement & ordonnance il mette, ou fasse mettre à deuë & entiere execution selon sa forme & teneur, & à ce faire souffrir & obeyr,

contraigne & fasse contraindre tous ceux qu'il appartiendra, & pour ce feront contraindre par toutes voyes & manieres deuës & raisonnables, nonobstant oppositions & appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé. Et pource qu'il est besoin de faire notifier nosdites defenses en plusieurs lieux de nostre Royaume, terres & seigneuries, afin de les faire obseruer; nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait sous seel Royal, ou signé par collation par l'vn de nos amez & feaux Notaires & Secretaires, soit adioustée foy comme au present original. Mandons en outre à tous nos autres Iusticiers, Officiers, & à chacun d'eux si comme il luy appartiendra, que nosdites defenses & inionctions ils fassent obseruer, en procedant par eux contre les infracteurs d'icelles, si aucuns en y a, par les peines cy-dessus indites & autres, qu'il verront estre à faire par raison. En tesmoin de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donné à Paris le 10. iour de May l'an de grace 1543. & de nostre regne le trentiesme. In hac autem regia constitutione singillatim deducuntur, quæ rector Montuellus in compendium misit. Quare cùm huius constitutionis summa sit Montuelli narratio, minùs videtur necesse, vt illa Latino sermone do-

netur. Adnotasse tamen momenta septem operæ pretium est. Imprimis ea contentio, quæ decreto regio sedatur, primùm exorta est inter Petrum Ramum & Antonium Goueanum, qui plures statim Academiæ magistros in suas partes traxit, & in aduersarium concitauit. Deinde post multas altercationes priuatis studiis potiùs, quàm publico bono incensas, res selectorum ab vtroque virorum arbitrio commissa est. Ramus optauit Ioannem Quintinum in Decretis doctorem, & Ioannem Bellomontanum in Medicina magistrum. Goueanus verò Petrum Danesium & Franciscum Vicomercatensem, quibus Rex proprio motu adiecit Ioannem Salignacum in Theologia Professorem. Tum vbi Ramus & Goueanus coram his arbitris disputationes instituissent, Ramus vt negotij cursum abrumperet, ab iudicio arbitrorum prouocauit. Quartò Rex edixit, vt remota omni prouocatione disputationes coram arbitris & censoribus absoluerentur. Quintò Ramus vbi causa casurum se peruideret, dicto audiens Regi libros suos arbitrio Censorum subiecit. Sextò, cùm ad librorum censuram ventum

eſt, Ioannes Quintinus & Ioannes Bellomontanus ſubtraxerunt ſeſe, & omnem à ſe iudicandi poteſtatem abalienarunt. Poſtremò Ramus ſic à ſuis deſertus trium aliorum iudicio eoſdem libros adhuc ſubmiſit. Hi autem cùm Rami libros damnaſſent, regiæ conſtitutioni cauſam dederunt. Ceterùm in huius fortunæ mutatione licèt de Ariſtotelis Dialectica moueretur quæſtio, Rex tamen reliquos cum illa libros aſſerere videtur. Sed ſi res ex ſeipſa penſetur, ſatis erat rationi conſentaneum, vt cùm Ramus alios Ariſtotelis libros non reprehendiſſet, eos quoque Franciſcus non attingeret.

CAPVT XIV.

Res quinque ad ſuperiorem fortunam animaduertuntur.

Non immeritò Gallica Latinis admiſcentur.

ET primùm quidem cur iſto & proximo cap. Gallica Latinis admiſceam,

Maiestas regia facit, & Parisiensis Senatus amplitudo. Quæ enim Rex edixit, & Senatus decreuit, cùm certis ac solemnibus exprimantur verbis, tenore proprio referri debuerunt. Apud Hispanos Italósque scriptores pridem in more positùm esse video, vt conceptas vernaculè suorum principum sanctiones Latinis non dubitent operibus illigare. Accedit eò, quòd eorum, quæ Gallico sermone referuntur, summam Romano complector. Præterea non minùs rationi congruit Gallica, quàm Græca Latinis interserere: quod magni atque eruditi viri facere consueuerunt.

Neque de causa Rami, neque de facto Francisci regis quicquam pronuntiandum.

HOC deinde loco Petrum Ramum defendere non est animus nec ingenium. De Francisci quoque primi facto nec pronuntio, nec is sum, qui pronuntiare velim aut possim. Scribo tantùm historiam, cui quæ gesta sunt, simpliciter narrare incumbit. Verùm adiiciam nonnulla, quæ non modò sextæ huic fortu-

næ allatura ſunt lucem, ſed & cum illa connecti videntur.

Franciſcus rex in facto ſuo dedit exemplum, non accepit.

TVM quando Franciſcus Ariſtotelis Dialecticam & doctrinam in ſcholis Chriſtianorum aſſeruit, ſuum eſt exemplum. Id enim neque Conſtantinus, neque Theodoſius, neque Iuſtinianus, neque Carolus Magnus, neque vllus alius princeps antea fecerat. Quinimmo Philippus Auguſtus igni tradita Ariſtotelis opera vidit, & tacuit. Præterea id Franciſcus præſtitit illorum conſilio, quorum maiores Ariſtotelis libros igni tradendos eſſe iudicarant: fuit hæc prima Ariſtotelis in Academia Pariſienſi fortuna, quæ flammis vltricibus eluxit.

Audomarus Talæus Rami controuerſiam illuſtrat.

QVARTÒ egregius eſt hanc in rem Audomarus Talæus, qui quæ fuerint partium ſtudia, ſic exponit in ſua ad Caro-

In Lucullo. lum Lotharingium Card. Academia: *Quibus omnibus, Epicureis, Peripateticis, Stoicis cùm sententia semel aliqua in animo insedit, nefas putant eam deponere, ut Cicero scribit. Sed nescio quomodo plerique errare malunt, eámque sententiam, quam semel adamarunt, pugnacissimè defendere, quàm quid constantissimè dicatur exquirere. Cur tam pauci igitur Academici? quia pauci firmo constantíque iudicio sunt, & plerique discendi cognoscendíque laborem fugiunt. Itaque Cicero Academicorum paucitatem, solitudinémque Academiæ sic excusat.* Lib. 1. de nat. Deor. *Quam, ait, nunc propemodum orbam esse in ipsa Græcia intelligo, quod non Academiæ vitio, sed tarditate hominum arbitror contigisse: Nam si singulas disciplinas percipere magnum est, quanto maius omnes? quod facere iis est necesse, quibus propositum est, veri reperiendi causa, & contra omnes Philosophos & pro omnibus dicere. Plerumque autem cæcus ille amor ex aliqua auctoritatis opinione efficitur, quod vehementer est in hac libera philosophandi veritate reprehendendum. Cicero.* Lib. 1. de nat. Deorum. *Qui autem requirunt, quid quaque de re ipsi sentiamus, curiosiùs id faciunt, quàm necesse est. Non enim tam auctores in disputando, quàm rationis momenta quærenda sunt. Quinetiam obest iis plerunque, qui discere*

discere volunt, auctoritas eorum, qui se docere profitentur: desinunt enim suum iudicium adhibere. Id habent ratum, quod ab eo, quem probant, iudicatum vident. Nec verò probare soleo id, quod de Pythagoreis accepimus, quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, cùm ex his quæreretur, quare ita esset, respondere solitos, αὐτὸς ἔφα, ipse dixit: Ipse autem erat Pythagoras. Tantùm opinio præiudicata poterat, vt etiam sine ratione valeret auctoritas. Eiusdem erroris vanitas in quibusdam Aristoteleis est, qui tantùm tribuunt suo magistro, vt eum Deum quendam existiment, Aristoteli repugnare, idem propemodum esse credant, quod naturæ, veritati, Deo repugnare. Itaque cùm frater meus Petrus Ramus in Aristoteleorum sententiam vsitatissimo illo, & omnibus temporibus approbatissimo more dixisset, duo homines tam vehementer irati commotique sunt, vt qui Aristotelem reprehenderet, existimarent eum omnes artes conturbare, iura humana & diuina peruertere, omnem humani iudicij libertatem eripere, denique è mundo quasi mundi solem tollere; atque Aristotelico spiritu afflati exclamarent, tantum scelus igne expiandum esse, & ne testimonio tantæ stultitiæ careremus, (vix enim credibile id esset, nisi scri-

pto testatum proditúmque teneretur) libellis contra Aristotelicas animaduersiones descriptis, & per orbem terrarum missis id prædicandum, & diuulgandum censuerunt: quos homines, quoniam à seipsis satis vexati sunt, & à fratre meo perpetuò contempti, tandémque Aristoteleo iudicio rescisso satis refutati, non puto mihi seueriùs notandos esse. Sed quid Aristoteleos duos hîc commemoro, cùm tota istorum hominum natio eadem sit. Enimuerò quid singularem, & post homines natos inauditam historiam referam? summa semper libertas fuit Grammaticis, Rhetoribus, Mathematicis, Philosophis contra Grammaticos, Rhetores, Mathematicos, Philosophos dicendi & scribendi: eáque libertas, quia ad omnium artium perfectionem pertinere magnopere videbatur, maximè probata est, & omnium Philosophorum, Aristotelis præsertim præceptis vnicè commendata. At quoniam Petrus Ramus Aristotelicis animaduersionibus Aristoteleos dormientes vellicare ausus erat, Deus bone! meminisse horret, quæ contigerint: res atrociores prætermittam: ex Aristoteleis neminem nominabo, summam rerum simpliciter attingam. Vix Aristotelicæ animaduersiones lectæ erant, cùm Petrus Ramus repente non ad humanam aliquam, & literis vsitatam dispu-

rationem ab Academia vocatur, sed ad Prætorij tribunalis capitalem contentionem per certos homines falsò Academiæ nomine rapitur, nouíque & ante hunc diem inauditi criminis accusatur, quòd Aristoteli repugnando Theologiam & artes eneruaret. Hac enim oratione Aristotelea actio instituta est. Hinc Aristoteleorum clamoribus agitatus ad summum Parisiensis Curiæ consilium traducitur: deinde cùm legitimo iudicij more res agi, atque apertiùs iniquissimæ fraudis inuidia percipi videretur, nouis artibus à Senatu Parisiensi ad regiam cognitionem disiicitur: qua constitutis quinque iudicibus, binis ex vtraque parte, quinto regia denominatione designato, causam de singulis Animaduersionum capitibus dicere iubetur. Hic tametsi de quinque iudicibus tres infensissimos Ramus habebat, tamen vt mandato regio obtemperaret, ad diem constitutam adfuit. Scriba vnus aderat, qui rationes Rami, & iudicum sententias exciperet: defensionis suæ testem Ramus impetrare neminem potuit. Biduo magna contentione de Dialecticæ artis definitione & partitione, quæ in Logici Organi libris nullæ essent, concertatum est. Tres Aristotelei iudices primo die contra omnes benè descriptæ artis leges iudicarunt, ad Dialecticæ artis perfectionem definitione ni-

hil opus esse. Ioannes Quintinus Heduus, Ioannes Bomontius Parisiensis, qui duo iudices erant à Ramo delecti, pro singulari sua eruditione & doctrina censuerunt, omnem disputationem, qua via & ratione procederet, definitione proficisci debere, ídque per scriptum obsignarunt. Postridie tres iudices Aristotelei vehementer conturbati de partitione assentiuntur, Dialecticæ legitimas esse partes, inuentionem & iudicium, atque hac de re sententias suas perscribunt. Verùm cùm Ramus vrgeret Aristoteleos, igitur à se meritò reprehendi, quòd propria partitione prætermissa totam Dialecticam mille tenebris obruerent, tribus iudicibus ampliari causam placuit, & in alium diem reiici, quia ista via Aristotelei superiores esse non possent. Hic audiendi Rami finis fuit: deinceps enim Aristotelei iudices æstuare, rixari inter se & iurgare, quòd eò se per imprudentiam demersissent, vnde incolumes emergere non possent. Itaque ne non damnaretur Ramus, nouum consilium initur, vt ab initio tota disputatio retexatur, & adhuc iudicata induceretur, próque nihilo haberetur. Id verò Ramus se facturum pernegauit, cœpítque liberiùs conqueri, his se iudicibus esse traditum, quibus satis non esset eius sententiam tam cæca cupiditate oppugnare, nisi ipsi quoque

ſuam dictam præſertim & obſignatam nullo inconſtantiæ pudore reſcinderent. Quare tum Ramus à tribus illis accuſatoriis iudicibus, cùm eos neque ſua conqueſtione, neque reliquorum iudicum admonitione de tanta violentia deduceręt, appellauit. Poſtremum igitur illud fuit, tanta auctoritas contra Ramum impetratur, vt tribus Ariſtoteleis iudicibus infinita poteſtate, ſine auxilio, ſine prouocatione iudicium de Ariſtotelicis animaduerſionibus permitteretur: tam variis ſcilicet machinis, tam multis copiis, tot poteſtatibus ad confutandum Dialecticæ diſputationis argumentum opus fuit. vix, ita me Deus amet.

Vix Priamus tanti, totáque Troia fuit.

Sed cetera attendamus: huic tantæ poteſtati, maiorį etiam cupiditati Quintinus & Bomontius conceſſere, perſcripta tamen antè de vniuerſa diſputatione ſententia, teſtati ſibi placere, vt in Philoſophia, ſicut antea ſemper fuiſſet, liberum eſſet in omnem partem diſputare: ex eo autem conſeſſu ſe diſcedere, quia ſe non ſocios conſiliis, ſed iniuriæ, quæ Ramo fieret, adhibitos teſtes intelligerent. Idémque Ramus ipſe non ſine ſtomacho, cùm à tribus illis contumelioſè illuderetur, fecit, & ſe tempora ſperare dixit, quibus tales iudices de ſuo facto nequa-

quam parem essent voluptatem percepturi. Ita vi victa, vel certè hominum quorumcunque opinione ad tempus oppressa causa est. Condemnantur igitur triumuirali sententia, non modò indicta, sed incognita planè causa, animaduersiones Aristotelicæ. Hoc exspectari à talibus iudicibus potuit. Eiusdem incendij ruina Institutiones Dialecticæ affliguntur; non alia quippe ratione, quàm quòd eiusdem artificis opus erant: Neque enim verbo Aristoteleos læserant, immo ne ab his quidem accusatæ vnquam fuerant, sed ante illum diem ab Aristoteleis ipsis laudatæ. Quis iudex præter hos, damnauit vnquam, quod accusatum non esset, de quo reus nihil interrogatus esset? Auctori Animaduersionum & Institutionum toto Philosophiæ regno velut aqua & igni, graui etiam pœna addita, interdicitur, ne vnquam vel scribendo, vel docendo in vllam Philosophiæ partem ingrederetur. Hoc verò non est Dialecticum acumine refellere, sed Dialecticum de suggestu deturbare: Atque hæc omnia Regis, licèt omnium Regum & humanissimi & literarum amantissimi, tamen per falsas & improbissimè confictas calumnias inducti, auctoritate confirmantur. Constricta itaque lingua, vinctis manibus, cùm sic afflictus Ramus teneretur, vt Aristoteleia vel im-

punè discerpere liceret, Ramo contrà ne mutire quidem liceret, triumphus de tam nobili victoria mirificus agitur, tristis illa & horrenda Triumuirûm sententia impreßis & Latina & Gallica oratione libellis, non modò per huius vrbis compita, sed per orbis terrarum loca omnia, quò expectari potuit, promulgatur. Ludi magno apparatu celebrantur, vbi spectantibus & plaudentibus Aristoteleis, omni ludibrij & conuitij genere Ramus afficitur. Quid reliqua his indigniora commemorem? quæ tametsi verißima sunt, & memoria recenti tenentur, tamen ita sunt ab honestis studiis aliena, vt verear, ne iis etiam, qui interfuerint & viderint, res tam incredibilis non facta, sed ficta esse videatur. Hæc Aristotelici iudicij breuis & summaria historia est. Plurima enim prætereo, quæ sine certorum hominum infamia commemorari non possunt. Atque hæc pauca idcirco commemoro, non vt maleuolo cuiquam stomachum moueam (quid enim minus est, quàm vt tam inhumaniter vexatis saltem præteriti doloris meminisse liceat) sed vt omnes intelligant, Cardinalis illustrißime, non solùm quantum tibi tali abrogato iudicio Ramus Taleúsque debeant, sed etiam quàm formidabilis & iracunda Aristoteleorum Logica sit, quæ talibus argumentis

aduersarium persequatur. Ac ne me Aristotelei pari iracundiâ appetant, ad Academiam refugio minimè superbam atque violentam, sed contrà facilem & benignam, quæ tantùm abest, vt sibi contradicentibus tam ferociter irascatur, vt etiam amatores suos existimet, à quibus sibi veritatis inquirendæ gratia diligenter & accuratè contradicatur. Hæc Talæus, quæ sine detrimento historiæ, quam scribo, prætermitti non potuerunt.

Petrus Gassendus causam Rami non admodum iniustam fuisse reipsa ostendit.

Postremò non minùs necessarium est animaduertere, editum esse Gratianopoli anno MDCXXIV. à Petro Gassendo opus, quo Rami causa plurimùm iuuaretur. Hoc autem opus inscribitur *Exercitationum Paradoxicarum aduersus Aristoteleos libri* VII. *In quibus præcipua totius Peripateticæ doctrinæ fundamenta excutiuntur.* Liber primus octo exercitationes continet, & tale est vniuscuiusque argumentum.

I. *Quòd homines Aristotelei ex germana Philosophia Sophisticam effecerint.*

II. *Quòd immeritò Aristotelei libertatem sibi philosophandi ademerint.*

III. *Quòd rationes nullæ sint, quibus secta Aristotelis videri potest præferenda.*

IV. *Quòd maxima sit incertitudo librorum doctrinæque Aristoteleæ.*

V. *Quòd apud Aristotelem innumera deficiant.*

VI. *Quòd apud Aristotelem innumera superfluant.*

VII. *Quòd apud Aristotelem innumera fallant.*

VIII. *Quòd apud Aristotelem innumera contradicant.*

Alios ego Gassendi sex libros non vidi, atque vtrum eos ille iuris publici fecerit, me latet. Qua tamen de re in illis tractaturus esset, sua in librum primum præfatione monet. *Liber*, inquit, *secundus opponitur Dialecticæ Aristoteleæ, vbi primùm nulla ipsius Dialectices necessitas, vtilitásve esse declaratur. Deinde verò, vbi declamatum est in Vniuersalia, Categorias, propositiones Aristoteleas, disputatio tandem instituitur aduersus scientiam & demonstrationem ab Aristotele præstitutam, atque hîc præcipuè est, vbi cognitio scientiáque humana arguitur infirmitatis ac incertitudinis.*

Liber tertius destinatur in Acroasim Physi-

cam. Hîc impugnatur numerus principiorum Aristoteleorum, intérque cetera formas esse accidentales adstruitur. Hîc aliunde esse motus naturalis asseritur, quàm vulgò existimetur. Hîc veterum spatium postliminio reuocatum Aristotelco loco substituitur. Hîc vacuum inducitur, reducitúrque in rerum naturam. Hîc tempus conuincitur aliud, quàm definiat Aristoteles, aliáque item quamplurima è re nata interseruntur.

Liber quartus adoritur libros de corpore simplici, vbi primùm & stellis fixis & Soli comparatur quies. Terræ verò quasi vni ex planetis conciliatur motus. Exinde multiplicitas vel certè immensitas mundi probabilis arguitur, præter innumera, quæ statuantur παραδοξικῶς *de causa motus, de luce & phænomenis, de generabilitate & corruptibilitate, quæ circa globos cælestes. Ad hæc verò substituitur impugnatio elementorum Aristoteleorum in numero, in qualitatibus tam motiuis, quàm alteratiuis, in transmutabilitate inter se, in compositione mixtorum.*

Liber quintus aggreditur vulgares tractatus, quos de mixtis instituunt. Quo loco Cometas traiicio per æetherea spatia, illósque statuo non minùs perpetuos, quàm sidera perpetuò

conspicua. Præterea chylo ex stomacho transeunti in iecur, nouum aliúdque iter aperio, quàm per venas mezaraicas. Ad hæc autem plura distinguo genera viuentium, quàm tria: semen animatum facio, brutis rationem restituo, intellectum phantasiámque nullo discerno discrimine. Postremò id maximè suadeo, vt respuat homo, quod non est.

Liber sextus instituitur aduersus Metaphysicam. In hoc vbi reiecta est pars maxima elogiorum, quæ Metaphysicæ deferuntur, impetuntur potissimùm vulgata illius principia, & celebres illæ proprietates entis, vnum, verum, bonum. Deinde verò fidei orthodoxæ asseritur quæcunque cognitio habetur de intelligentiis, déque Deo ter maximo, dum nimirum ostenditur, quàm vana sint argumenta, quibus philosophari solent de substantiis illis separatis ex naturali lumine.

Liber denique septimus est in moralem Philosophiam. Is nimirum opus habet enumeratione prolixa. Vno enim verbo docet illam Epicuri de voluptate sententiam, ostendendo videlicet, qua ratione summum bonum in voluptate constitutum sit, & quemadmodum laus virtutum, actionúmque humanarum ex hoc principio dependeat. Atque hæc sunt, quæ si propo-

ſuiſſet Ramus, quid eo homine factum eſſet? Si quid autem fieri potuit acerbius, Talæi multò meliùs, quàm mea oratione exprimeretur.

Capvt XV.

Septima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua Philoſophus quanto quondam in dedecore, tanto in honore habetur, aduerſarios perſequentibus Academia & Senatu Pariſienſi.

HÆc vltima Ariſtotelis fortuna multo adhuc fuit illuſtrior, quàm ſexta. Nam cùm anno Chriſti MDCXXIV. vniuerſa Ariſtotelis doctrina publicis theſibus oppugnari cœpit Lutetiæ, tunc Senatus & Facultas Theologiæ Pariſienſis oppugnantium impetum retardarunt, & ſua auctoritate compeſcuerunt. Huius autem rei hiſtoria duobus maximè continetur. Alterum eſt lata per Facultatem

Theologiæ in propositiones Aristotelicis principiis oppositas censura: alterum verò Parisiense Senatusconsultum.

In Aristotelis oppugnatores Parisiensium Theologorum censura.

SIC autem se habet censura. *Anno Domini* MDCXXIV. *die prima mensis Septembris sacra Theologiæ Facultas Parisiensis post missam de Spiritu sancto more solito celebratam, ordinaria habuit comitia in aula Collegij Sorbonæ, in quibus magister Petrus de Besse Syndicus exposuit quasdam theses euulgatas per Ioannem Bitaudum, Antonium de Villon, & Stephanum de Claues contra doctrinam Aristotelis communiter receptam, quas supremus Senatus iudicio Facultatis examinandas commiserat, antequam sententiam in auctores ferret, quibus iam antea agitatis & examinatis, nec non peculiari censura notatis per eiusdem Facultatis deputatos, iteratò communibus assidentium suffragiis cum sua præfatione comprobari petiit, antequam supremo Senatui offerretur.*

Facultas autem iterum post meridiem priuata comitia indixit, vt conficeretur censura generalis theseon Ioannis Bitaudi, Antonij de Villon

& Stephani de Claues, quæ singularum propositionum qualificationibus præponeretur, antequam supremo Senatui offerrentur.

Sequitur censura quarundam propositionum publicatarum aduersus principia Aristotelica, Paracelsica & Cabalistica per Ioannem Bitaudum Sanctonensem, Antonium de Villon & Stephanum de Claues euulgatarum: de quibus dictus Bitaudus sub moderamine de Villon erat responsurus, tertius verò arte chymica illarum veritates experientiis ostensurus, nisi supremus Senatus ad postulationem sacræ Facultatis Theologiæ Parisiensis illis silentium imposuisset. Nihil planè in Republica Christiana periculosius, nihílque communi sanctorum Patrum iudicio cauendum diligentiùs, quàm rerum nouitas, ea præsertim, quæ veræ scientiæ, sacræque doctrinæ manifestè dignoscitur aduersari. Sic à primis Ecclesiæ temporibus ipse veritatis auctor Spiritus sanctus monuit, sancto Apostolo attestante, qui toties nouas & peregrinas hominum in facto doctrinæ opiniones omni studio & diligentia fugiendas commendauit. Vt primæ epistolæ ad Timotheum cap. VI. *dicitur: O Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem*

exciderunt. ad Ephesios cap. IV. *Vt iam non simus paruuli fluctuantes & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Et primæ ad Timotheum* IV. *Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinæ dæmoniorum in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conscientiam. Et ad Hebræos* XIII. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Quapropter omni cura & studio prouidendum, ne quid in corruptelam morum, scandalum populorum, labefactationem religionis & perniciem animarum euulgetur, vel si contingat in lucem prodire, vt statim è medio tollatur, & omnibus censuræ notis damnatum longè latéque profligetur. Cùm ergo nouissimè in his nostris miseris temporibus, in quibus ad omne curiositatis & nouarum rerum genus deprauatis & liberioribus ingeniis impunè patet aditus, sacræ Facultati Theologiæ Parisiensis quædam occurrissent propositiones typis mandatæ; palam & publicè à quibusdam, quo spiritu ductis dubitatur, agitandæ, quæ ex professo contra doctrinam Aristotelis omnium Philosophorum sine controuersia principis, communémque omnium Academicorum con-*

sensum & vsum militabant, & nonnihil periculi aduersus fidei principia inuoluere videbantur: quarum auctores de eorum fortassis numero existebant, de quibus olim cauendum scripsit Apostolus ad Colossenses II. *Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam: postquam à pluribus eiusdem Facultatis Doctoribus specialiter deputatis diligenter examinatæ, & discussæ fuissent in priuatis ædibus eiusdem Facultatis, tandem die* II. *mensis Septembris* MDCXXIV. *post missam de sancto Spiritu solito more celebratam in generali congregatione collectis singulorum magistrorum sententiis censuit positiones istas esse valde periculosas, non modò ratione veræ Philosophiæ, quæ à multis sæculis communi omnium Academiarum consensu recepta est, sed etiam quæ non parum aduersus principia fidei & religionis pugnare deprehendantur. Ex quibus nonnullæ instar aliarum peculiari censura sunt notatæ.*

Sequitur autem eiusmodi Theseon tenor.

Positiones publicæ contra dogmata Aristotelica, Paracelsica & Cabalistica, immortalitati sacræ.

I.

Materia prima, quam pro principio transmutationis

tationis subiectiuo constituunt Peripatetici, siue existentiam habeat à se, siue à forma, commentitia prorsus est, & sine vllo planè fundamento excogitata. In generationibus enim, quas ipse Aristoteles in his inferioribus credidit, hallucinatus est, & cum eo ceteri, qui eius sententiam amplectuntur.

Hæc propositio prima est temeraria & erronea in fide.

II.

Formæ item omnes substantiales, excepta rationali, non minùs absurdè defenduntur ab Aristotelicis, quàm materia, cùm per eas intelligunt substantias quasdam incompletas, vnum per se cum materia substantiale compositum constituentes. Materia enim è naturali composito sublata, & formas saltem materiales tolli necesse est.

Hæc propositio est temeraria, erronea & hæresi proxima.

III.

In transmutationibus naturalibus quocumque modo intelligantur aduenire, quia motus sunt, priuationem pro principio seu termino à quo ponunt Aristotelici, sed malè, cùm eorum etiam in sententia, qui materiam & formam pro aliis duobus principiis admittunt, genera-

tio sit possibilis, nulla praexistenti priuatione in materia, vt perquirenti facilè innotescet.

IV.

Elementorum numerum malè assignant Peripatetici, siue per ea partes integrantes mundi sublunaris intelligant, siue corpora, ex quibus mixta componantur, & in quæ resoluantur. Paucioribus enim quatuor mundus hic constituitur; & mixtum pluribus, quod vtrumque experientiæ, rationi, & omnium mixtorum anatomiæ adstipulatur.

V.

Mixtum namque quinque corporibus simplicibus, seu elementis actu & formaliter in eo existentibus constituitur; terra videlicèt aqua, sale, sulfure, seu oleo & mercurio, seu spiritu acido. Quæ vera & sola principia naturalia censenda sunt, vtpote quæ neque ex se inuicem, nec ex aliis, sed ex ipsis omnia composita physica conficiuntur.

VI.

Hæc principia ingenerabilia & incorruptibilia sunt, eiusdémque speciei infimæ in omnibus mixtis, quicquid imperitum Chymisticum vulgus cum Paracelso reclamet. Diuersitas enim salium, sulphurum & mercuriorum, si quæ apparet in variis mixtorum resolu-

tionibus, depuratione & separatione heterogeneorum ad homogeneitatem à peritis tandem reducitur.

De prædictis quatuor propositionibus nihil dixit Facultas, quia sunt purè Physicæ, vel Chymicæ.

VII.

Ex diuersa nihilominùs mutatione & contemperatione istorum quinque principiorum secundùm quantitatem, oritur omnis varietas, quæ reperitur in compositis purè materialibus, siue ea generica sit, siue specifica, siue indiuidualis, cùm ex sola vnione & mixtione eorum, sine productione nouæ cuiusdam entitatis omnia composita humano excepto constituantur.

VIII.

Ex diuersitate item mixtionis & contemperatione principiorum emanat omnis actio, & motus saltem corporeus, qui in quolibet composito sensibili reperitur, non alitur ab agente illo & spiritu vniuersali, igne videlicet, quem aliqui pro anima mundi & principio omnium actionum dormiendo excogitarunt, & multis huius ciuitatis primatibus pro arcano maximo tradiderunt.

IX.

Mundus autem hic sublunaris duobus dun-

taxat elementis, terra & aqua, tanquam partibus integrantibus constituitur: aër enim ab aqua essentialiter non discrepat, nec ignis elementaris in concauo Lunæ reponendus, cùm à cælo Empyreo non distinguatur. Quæ omnia etsi à Philosophia communi aliena videantur, demonstrationibus tamen comprobare non erit multum difficile.

Hæ duæ propositiones ad Philosophos remissæ sunt, vt ad sequentes gradus fieret, quæ sunt alicuius momenti.

X.

Somniarunt Peripatetici, dum parùm congruè de naturis locuti dixerunt, veras & physicas alterationes fieri per introductionem nouæ & solius entitatis alicuius accidentalis subiecto inuariato quoad substantiam manente. Cùm tamen nulla vnquam sine additione aut detractione principiorum, aut eorum multiplici mixtione accidere queat.

Hæc propositio est falsa, temeraria, scandalosa, & aliquo modo impugnat sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum.

X I.

Errarunt insuper Aristotelici, dum igni siccitatem in excellenti gradu attribuerunt. Est enim corporum omnium humidissimus,

& exſiccatio, quam illi Philoſophorum vulgus competere exiſtimat, commentitia, ſicut & grauitas terræ maxima, quæ in vera Philoſophia leuior aqua exiſtit, etſi prima fronte ſub illa deliteſcere deprehendatur. Sed & hoc mixtioni & heterogeneitati adſcribendum.

Hæc propoſitio eſt falſa, & ſenſui communi repugnat.

XII.

Qualitates virtuales primarum productrices ſine fundamento admittunt Ariſtotelici, cùm omnia experimenta, quæ ipſi pro ſua ſententia iactitant facere per ſubſtantias actu & formaliter in corporibus tales actiones producentibus exiſtentes, ſoluantur, vt & ſubtiliore talium affectuum perquiſitione cuilibet vel parum in rebus naturalibus erudito innoteſcere poteſt.

Hæc propoſitio eſt falſa & temeraria.

XIII.

Nihil abſtruſius, nihilque magis experientiæ repugnans tranſmutatione, quam inter elementa profitentur. Vera enim ſemper terra eſt, nec vllo modo in aquam, aut aliud quiduis elementum tranſmutabilis, ſicut nec aqua in terram, aut aër in ignem: quod item de ce-

teris principiis, sale, oleo & spiritu dicendum assueramus.

Hæc propositio est falsa, temeraria & erronea in fide.

XIV.

Ex his omnibus manifestissimum est ignoranter, aut potiùs malitiosè irrisa, & sugillata ab Aristotele duo antiquorum dicta, omnia scilicet esse in omnibus, & omnia componi ex atomis seu indiuisibilibus. Quod vtrumque, quia ratione veræ Philosophiæ, & corporum anatomiæ conforme est, mordicus defendimus, & intrepidi sustinemus.

Hæc propositio est falsa, temeraria, & in fide erronea.

Ad calcem harum Theseon continebantur ea, quæ sequuntur mutato charactere.

Cetera, quæ de qualitatibus & mixtione elementorum, meteororum generatione & alteratione, cælorúmque natura & proprietatibus Aristoteles, Paracelsus, totáque antiquorum Cabala contra veram philosophandi rationem nobis tradiderunt, proximis Thesibus euertenda reseruantur. & infrà:

Harum propositionum inexpugnabilem veritatem tuebitur Deo dante Ioannes Bitaudus Sanctonensis; arbiter & præses sedebit

Antonius de Villon, aliàs miles Philosophus, & in Vniuersitate Parisiensi Professor Peripateticus.

Item minusculis literis.

Atque vt maiori omnia sint oblectamento, assidebit Stephanus de Claues Doctor Medicus, qui propria nixus experientia, assiduâque, & profunda rerum naturalium meditatione suffultus, pro hac iamdiu à se detecta aduersus Aristotelis & Paracelsi sectatores elementorum veritate, vbi opus erit, verba faciet, vt abhinc die Lunæ proxima initiantibus experientiis, atque iteratis rationibus ita sua dicta comprobet, omniúmque oculis tam apertè subiiciat, vt omnes adstantes verissima hæc omnia, vno simul die fateantur.

Tum demùm hæc clausula sequebatur.

Die Sabbati proxima & Dominica XXIV. *&* XXV. *mensis Augusti toto pomeridiano tempore, Lutetiæ Parisiorum in Palatio reginæ Margaretæ.*

Hactenus ex tabulario Facultatis Theologiæ: Nunc referendum est senatusconsultum, quod his concipitur verbis.

PARISIENSIS SENATVS DECRETVM.

VEV *par la Cour la Requeste presentée le 18. Aoust 1624. par les Doyen, Syndic & Docteurs de la Faculté de Theologie en l'Vniuersité de Paris, tendant à ce que les nommez Villon, Bitaud & de Claues comparoistroient en personne, pour reconnoistre, aduoüer, ou desauoüer les Theses par eux publiées, & ouïr leur declaration, estre procedé contre eux ainsi que de raison: cependant permis faire saisir lesdites Theses, & defenses faites de les disputer: Copies imprimées desdites Theses pour estre agitées en public le 25. Aoust: Arrest du 29. dudit mois, par lequel ladite Cour auroit ordonné, que lesdites Theses seroient communiquées aux Docteurs de la Faculté de Theologie, pour donner aduis sur icelles: L'aduis de ladite Faculté du 2. Septembre, contenant la Censure des propositions contenuës esdites Theses: Le procés verbal de Cassault Huißier, du 3. Septembre, contenant la proposition faite dudit Villon; ledit de Claues ouy: Conclusions du Procureur General du Roy, & tout consideré. La Cour aprés que ledit de Claues a esté admo-*

nesté, ordonne, que lesdites Theses seront déchirées en sa presence, & que commandement sera fait par l'vn des Huißiers de ladite Cour ausdits de Claues, Villon & Bitaud, de sortir dans 24. heures de cette Ville de Paris, auec defenses de se retirer dans les villes & lieux du ressort de cette Cour, enseigner la Philosophie en aucune des Vniuersitez d'iceluy, & à toutes personnes de quelque qualité & condition qu'ils soient, mettre en dispute lesdites propositions contenuës esdites Theses, les faire publier & vendre ou debiter, à peine de punition corporelle, soit qu'elles soient imprimées en ce Royaume ou ailleurs. Fait defenses à toutes personnes à peine de la vie, de tenir ny enseigner aucunes maximes contre les anciens Autheurs & approuuez, ny faire aucunes disputes, que celles qui seront approuuées par les Docteurs de ladite Faculté de Theologie. Ordonné, que ledit Arrest sera leu en l'assemblée de ladite Faculté en Sorbonne, mis & transcrit en leurs Registres, & outre copies collationnées d'iceluy, baillées au Recteur de l'Vniuersité, pour estre distribuées par les Colleges, à ce qu'aucun n'en pretende cause d'ignorance. Fait en Parlement, & prononcé

le 4. iour de Septembre 1624. Ledit iour ledit de Claues a esté mandé, & lesdites Theses ont esté déchirées en sa presence.

Præcipua huius senatusconsulti capita hæc sunt. I. Inspecto supplice libello, quem Facultas Theologiæ contra Ioannem Bitaudum, Antonium Villonium, & Stephanum Clauium Senatui obtulit, Senatus vetuit, ne propositæ ab iis hominibus Theses in publicum disputandæ prodirent. II. Senatus idem statuit, vt illæ Theses in manus Facultatis traderentur, Theologiæque magistris communicarentur. III. Considerata Thesium censura, cui Facultas vacauerat, audito generali Cognitore Regio, & visis quæ ad hanc litem pertinent, instrumentis omnibus, præmonito Stephano Clauio Senatus edixit, vt Theses coram illo dilacerarentur, vt idem Stephanus, Antonius Villonius, & Ioannes Bitaudus infra XXIV. horas Lutetia exirent, nec in vllas ditioni suæ obnoxias vrbes sese reciperent, aut inibi Philosophiam docerent. IV. Senatus prohibuit, ne quis sub pœna corporis eas Theses in medium produceret, ven-

deret, vel diſtribueret, ſiue in hoc regno, ſiue alibi typis mandatas. v. Senatus decreuit, ne quis contra veteres & probatos auctores vlla dogmata teneret, aut traderet ſub pœna capitis, aut vllas inſtitueret diſputationes præter eas, quæ à Theologis Doctoribus approbarentur.

CAPVT XVI.

Nonnulla in hanc vltimam Ariſtotelis fortunam adnotantur.

Prima fortuna comparatur cum vltima.

SI quis extremam Ariſtotelis fortunam cum prima contexat, id inueniet, quo rerum humanarum inconſtantiam vehementer admiretur. In prima Ariſtotelis lectio interdicitur: in extrema commendatur. In prima Ariſtotelis opera comburuntur: in extrema ab omni dedecore vindicantur. In vtraque fortuna comparent Theologi, quorum alij primam, alij extremam adornarunt. Deinde rerum conuerſio vix poteſt eſſe maior, quàm quæ hîc ap-

paret. Qui Aristotelis libri legebantur olim, nunc non leguntur, vel si leguntur, degustantur magis, quàm leguntur. Qui verò non legebantur olim, nunc omnino leguntur, mirantibus Scholis, plaudentibus Academiis. Res est facti, quæ sua expositione splendescit. Historicè loquor, nec meum est tantas inter se componere lites.

Quantum sit vltimæ Aristotelis fortunæ præsidium.

Hæc postrema fortuna auctoritate stat sua, quæ sine dubio grauissima videri potest. Ex veterum Christianorum commentariis mihi nihil occurrit, quod huc adferam, præter Anatolij Laodicensis Episcopi factum, cuius cap. 11. memini. Sanctus quidem Hieronymus libro contra Iouinianum primo laudat Aristotelem, sed non laudat in iis, quæ ad Metaphysicam, aut Physicam spectant: verba sunt hæc: *Scripserunt Aristoteles, & Plutarchus, & noster Seneca de matrimonio libros, ex quibus & superiora nonnulla sunt, & ista quæ subiicimus.*

Venerabilis Beda, quamuis Aristote-

lem à Christianæ fidei, vicinitatibus & confiniis prohibuerit, vt capite secundo visum est, sententias tamen ex eo decerptas corpus in vnum compegit.

Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus in Cap. primum I. ad Corinthios epistolæ, super illud *Non in sapientia*, notat: *Sapientiam, vbi dialecticam dicit, per quam crux, id est mors Christi eam simpliciter intelligentibus euacuari videtur, quia Deus immortalis, Christus autem Deus; Christus igitur immortalis; si autem immortalis, mori non potuit. Sic de partu Virginis, & quibusdam aliis sacramentis. Perspicaciter tamen intuentibus Dialectica sacramenta Dei non impugnat, sed cùm res exigit, si rectissimè teneatur, astruit & confirmat.* Hæc ille, qui languescens apud Gallos bonarum artium & disciplinarum studium anno circiter MXL. excitauit, primùm quidem in ciuitate Abrincatum, deinde Becci, vbi Monachum professus infinitos habuit auditores, quos inter Anselmus enituit. His autem Lanfrancus non alludit, opinor, ad Augustini, vel Alcuini, vel alterius cuiusdam Christiani Doctoris, sed Aristotelis Dialecti-

cam, quæ argutias continet longè ſubtiliores, & vulgo periculoſiores.

Petrus Cellenſis Abbas libro IX. epiſt. XII. certum quoddam Ariſtotelis conſilium laudat, quamuis illud non omnino ſequatur: *Non ignoro*, inquit, *apud Ariſtotelem, dubitare de ſingulis non eſſe inutile.* Nonnihil tamen addictum fuiſſe Petrum huic Philoſopho, vel inde colligi poteſt, quòd ei Nicolaus ſancti Albani Monachus exprobret morem Ariſtotelicum diſputandi. Sic enim loquitur in epiſtola, quæ nona eſt libri IX. Epiſtolarum Petri Cellenſis: *Ironico typo ſubſannans* (me Petrus) *hîc bonum dormitaſſe Homerum Ariſtotelico more ſic logicat*, & cetera, quibus Petri literas, & ſancti Bernardi de Conceptionis beatæ Mariæ feſto ſententiam vexat.

Ioannes Sareſberienſis Carnutum Epiſcopus à Richardo Conſtantienſi Archidiacono poſtulat epiſtola CCII. vt deſcriptos Ariſtotelis libros ad ſe mitti curet: *De cetero*, inquit, *iam à multo tempore porrectas itero preces, quatinus libros Ariſtotelis, quos habetis, mihi faciatis exſcribi, & notulas ſuper Marcum, meis tamen ſumpti-*

bus, quæso in hac re nulla ratione parcatis. Precor etiam iterata supplicatione, quatinus in operibus Aristotelis, vbi difficiliora fuerint, notulas faciatis, eo quòd interpretem aliquatenùs suspectum habeo: Qui licèt eloquens fuerit aliàs, vt sæpè audiui, minùs tamen fuit in grammatica institutus. Hæc ille, qui ad annum M LXX. inter celebres magistros excelluit. Vix aliud apud antiquos quærendum esse præsidium prima, secunda, tertia & quarta fortuna declarant.

In Florentino Concilio fuit Rhodiensis Episcopus, qui sess. IV. Aristotelem laudarit: illius verba sunt: *Ego ad alia tria respondebo. Primò quidem aio, testem nobis esse Aristotelem, duos esse procedendi modos, quia, & propter quid.*

Huic Episcopo accedit Nicolaus V. qui vertendos in Latinum pæne omnes Aristotelis libros curauit. Accedit & Marcus Ephesinus, quem Bessarion Platonis calumniatorem, & Aristotelis laudatorem appellat.

Cani de retinenda Aristotelis Philosophia iudicium.

QVÆ Melchior Canus illustris in Tri-

dentino Concilio Theologus de Aristotele disputat lib. 10. de locis cap. v. in hanc extremam fortunam quadrare satis videntur: ea sunt eiusmodi: *Enimuerò quis primas inter Philosophos habeat, quísve proinde ille sit, cui præcipuam dare operam operæpretium sit, variæ sunt doctissimorum hominum, discrepantésque sententiæ. Nam vt alios prætercam, in huiusmodi causa aliud diuo Augustino videri solet, aliud videtur diuo Thomæ. Diuo Augustino Plato summus est, diuo Thomæ summus est Aristoteles: sic fere res habent, vt id doctrinæ genus quisque maximè probet, cui à teneris annis maximè assuetus est. Et exoritur August. ratio ex altera parte nullos esse omnium Christianæ magis doctrinæ concordes, quàm Platonicos: Plato siquidem fuit ex Hebræis Philosophus, vt Clemens Alexandrinus auctor est. Immo verò, inquit Thomas, Peripateticorum doctrina Christiano Dogmati consentit plurimùm. Clemens enim Alexandrinus lib. 5. Stromatum etiam refert, Aristobolum multis libris probasse, Philosophiam Peripateticam ex lege Mosaïca & aliis dependisse Prophetis. Ac diui Thomæ sententia quidem, & omnium penè gentium, multorum sæculorum vsu probata*

bata est. Platonem enim iam inde è multis annis vix in angulis homines otiosi legunt. Aristotelem verò magno consensu orbis Academiæ resonant. In Aristotelem quoque illud elogium vnicum vniuersæ consentiunt gentes, per antonomasiam Philosophum, hoc est, Philosophorum primarium fuisse: iure ergo illum amplectimur, cuius è laude omnium sit fama consentiens. Diuo etiam Thomæ ita sunt Theologi Scholastici assensi, vt in Schola Theologiæ Plato ne locum habeat quidem, ita eam Aristoteles occupauit. Illud constat, neminem in rebus naturalibus planè eruditum esse posse, si solum Platonem legat. Solus autem Aristoteles abundè sat est, vt sit homo in Philosophiæ tribus omnino partibus eruditus. Sanè, ne quis causetur, misero sæculo Aristotelem Theologis, Platonem autem meliore Ecclesiæ statu placuisse, sciat is, quicunque est tandem, scholam Aristotelicam Alexandriæ, tum etiam vigere solitam, cùm ibi Doctores Apostolici vigerent plurimùm. Sed enim vt mihi quidem videtur, nec Augustini; nec Thomæ contemnenda est sententia. Nam & iis concedendum est, qui Aristotelem amant, & iis forsitan, qui Platonis amici sunt. Quorum iudicium in eo, quod de animi immortalitate, de Dei prouidentia, de rerum creatione, de finibus bo-

norum & malorum, déque alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem apertiùs constantiúsque locutum asserant, difficile factu est non probare.

Probanda verò magis est Diui Thomæ opinio. Sed ita tamen vt adhibeatur moderatio quædam, sine qua probari illa non potest. Placet enim quoque nobis Aristoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem etiam illum ad Christi velimus semper dogma conuertere. Id quod interpretes ferè solent, qui vim contextui sæpè afferunt, atque Aristotelem cogunt, vt velit nolit pro fide Catholica pronuntiet. Periclitemur autem, si placet & in iis quidem exemplis, in quibus errasse Aristotelem vulgus Theologorum fortasse non putat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi, mentiúmque præfinito numero disserendum est. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nam illa priora obuia sunt omnibus. Hæc autem quæstio in his commentariis, quos de anima scripsit, accuratissimè est à Caietano disputata. Verùm hæc consideremus quæ difficiliora sunt, & quæ Aristoteles vafrè verbísve de industria ad imponendum compositis obscurè videtur enunciasse, vt si à doctis fortasse viris iure quandoque, & verè reprehenderetur, haberet, quo posset elabi, atque ab amicis excusari. N[illegible] ego hîc tamen ad-

uersus Aristotelem excusationem instituo, virum doctissimum, déque humanis literis omnibus benè meritum. Sed cùm plerique ab illo nunc non aliter, atque ab oraculo pendere videantur, securéque omnia illius opera legere; minuenda est hæc opinio, ne ab huius Philosophi placitis dissentire, piaculi loco sit. Audiuimus enim Italos quosdam, qui suis & Aristoteli & Auerroi tantùm temporis dant, quantum sacris literis ij, qui maximè sacra doctrina delectantur, tantùm verò fidei, quantum Apostolis & Euangelistis ij, qui maximè sunt in Christi doctrinam religiosi. Ex quo nata sunt in Italia pestifera illa dogmata de mortalitate animi, & diuina circa res humanas improuidentia, si verum est, quod dicitur. nihil enim præter auditum habeo. Cùm homines Aristotelis inflati opinionibus turpiter sibi blandiuntur, & inde in maximo versantur errore. Sed hæc hactenus, nunc ad propositum reuertamur.

Primus igitur locus, vbi contra Scripturarum fidem errasse Aristotelem existimo; habetur de somno & vigilia, quo loco negat Deum immittere somnia, &c.

Alterum exemplum est in tractatu de bona fortuna, vbi res fortuitas diuinæ gubernationi ac directioni subtrahit.

Tertius locus est libro I. de Cælo, vbi quicquid genitum esset, id corruptibile asseruit, nec incorruptibile quicquam, quod non esset ingenitum. Posuerat verò ante omnia varias harum vocum significationes, ne res verbi ignorantia clauderetur, &c.

Quartus locus est libro V. *rursúmque* XII. *Metaphys. quibus locis definit, Deum animal esse perpetuum & optimum. Vocat autem Deum communi nomine substantiam quamcunque cælestem & diuinam. Nam post hæc incipit inquirere, an ista substantia sempiterna vna, an plures sint*, &c.

Quintus locus est eodem quoque libro, vbi substantiis intellectualibus cælorum motricibus virtutem tribuit infinitam, quòd infinito tempore moueant.

Sextus locus est eodem etiam libro, vbi, vt mihi videtur, Dei prouidentiam præmiáque & supplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas esse significauit, gratia vulgi continendi in officio confictas, &c.

Quid quod duo principia Aristoteles posuit, Deum & materiam, nec enim rerum creationem ex nihilo agnouit. Cuius quidem rei testes non mediocres, sed haud scio an grauissimos, Clementem Alexandrinum Epiphaniúmque le-

ctor noli contemnere. Atque hæc Aristotelis quidem sensa fuisse verecundiùs assero propter D. Thomam, qui huius Philosophi solet fere esse patronus, sed Doctores doctissimi probant illum ita sensisse, quos ego hac in parte secutus sum. Si quis verò pro Aristotelis sensu Apologiam adornet, cum hoc ego non magnopere contenderim. Tantùm à lectore postulo, vt mihi concedat si potest, Aristotelem in his locis errasse: sin hoc non licet per diuum Thomam, at illud certè dabit, vel cautè eum vt varium & lubricum esse legendum, vel certè esse in nonnullis placitis reprobandum. Mihi vtrumuis satis est, & tum hoc, tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile.

Quædam in hoc iudicium animaduersio.

HÆC paullo longiora descripsi, quia mihi visa sunt necessaria, vt qua ratione in his posterioribus sæculis apud alios defenderetur Aristoteles, ex sermone nominatissimi in paucis Theologi appareret. Sed quantum ex eo licet coniicere, perspectum animaduersúmque non habuit, huius Philosophi libros, cùm primùm Constantinopoli delati sunt Lutetiam, prouincialis Synodi auctoritate, & Aca-

demico consensu, damnatos fuisse, & igni addictos. Deinde nesciit Legatum illum Apostolicum, qui sub Innocentio III. Paris. reformauit Academiam, cauisse, ne Aristotelis Metaphysica & Physica legerentur; aut rem istam à Gregorio IX. sic esse temperatam, vt hi libri non antè legerentur, quàm ab erroribus purgati fuissent. Tum quæ de Alexandrina Philosophi schola retulit, spectauit seorsum à complexu personarum & temporum, quibuscum spectari necessariò debuerunt. Præterea Aristotelem inter & Platonem eam persequitur comparationem, quam Cardinalis Bessarion & Marcus Ephesinus instituerant. Canus à Marci Ephesini partibus stat contra Bessarionem, ob ídque nonnullas rationes exponit. Ea tamen in Aristotele notat σφάλματα, quæ notasse Marcum legere me non memini. Quo factum est, vt inter vtrumque nonnihil adhuc discriminis intercedat. Postremò vtrum sine Platone, sine Aristotele, sine Philosophis Christianæ religionis dogmata, res scilicèt Theologicæ transigi possint, non tractat, sed istud à Cano tractari vt quid maximè necessarium vo-

luiſſem. Scriptura & traditio, ſacræ doctrinæ principia duo cùm ſufficiant ſibi, nihil eſt admodum, cur aliena tam anxio & ſolicito animo requirantur. Quòd autem iſta duo principia ſufficiant, id inuenio traditum à Lirinenſi Vincentio, qui de ſententia quamplurimorum Patrum doctrina & fide illuſtrium ſic ſcribit cap. 1. Commonitorij 1. *Sæpè igitur magno ſtudio, & ſumma attentione perquirens à quamplurimis ſanctitate & doctrina præſtantibus viris, quonam modo poßim certa quadam, & quaſi generali ac regulari via Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falſitate diſcernere; huiuſmodi ſemper reſponſum ab omnibus ferè retuli: Quòd ſiue ego, ſiue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueóſque vitare, & in fide ſana ſanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem ſuam Domino adiuuante deberet: Primò ſcilicet, diuinæ legis auctoritate, deinde Eccleſiæ Catholicæ traditione.* Dico igitur quod mihi viſus ſum in antiquis Eccleſiæ Conciliis & Patrum ſcriptis obſeruare, ſed non dico quid alij ea in re ſentire debeant. Patres quidem aliquando vſi ſunt Gentilium Philoſo-

phia, qua Gentiles ipsos & Gentilium numina destruerent, non qua Christum assererent, vel eius fidem confirmarent. Theologiæ ancillam recentes nouíque Doctores, nominant Gentilium Philosophiam; tametsi non inueniam Christianos veteres ita locutos, qui Ethnicorum opera & ministeriis quoad omnino possent, non vtebantur. Sed caueant ne quam faciunt ancillam, ab ipsis tandem aliquando magistra fiat. verùm hæc disputare nunc, instituti non est mei. Ego enim, quæ Aristotelis causam spectant, scribere tantùm decreui.

Cani de multis quæstionibus in Theologia tractari solitis censura.

Vervmenimverò licèt Canus id non præstiterit, quod optassem ab illo præstari. Id tamen libro ix. cap. [illegible] i. præstitit, quod ad propositum illud accedit. Adscribo verba illustrissimi Doctoris: *In hoc tamen disciplinarum genere, Theologiæ Professoribus & honesto & necessario, duo illa vitia maximè vitanda sunt, quæ Cicero commemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis, incertáque pro certis habeamus. Qua in.*

re etiam in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui D. Thomæ Scotíque opiniones vel indiscussas amplectuntur, próque his non aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quamuis autem qui nihil certò comprehendi posse existimarunt, multa illi absurdè dixerint, hoc præclarè tamen, debere sapientem ea, quæ sibi probabilia viderentur, sequi; quæ contrà, improbare, atque affirmandi arrogantiam vitantem fugere temeritatem, quæ à sapientia dissidet plurimùm. Sed hoc vitium effugere qui volet, non satis est, si ad res considerandas adhibeat & tempus & diligentiam, nisi ad ea etiam quæ ignorat, à doctissimis quibusque interroganda adhibeat & curam & modestiam. & post alia: *Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cùm certa ab incertis separet, tum vanis quæstionibus declinatis vtiles & necessarias seligat, docéatque discipulos esse quandam doctam, vt ita dicam, ignorantiam, sapientiúsque esse, quædam nescire quàm scire.*

Alterum enim est vitium, quòd quidam nimis magnum studium multámque operam in res obscuras atque difficiles conferunt, easdémque non necessarias. Quo in genere multos etiam è nostris peccasse video, vt eas quo-

quæ quæstiones latissimè persequerentur, quibus Porphyrius abstinuit, homo impius, sed in hac re prudens tamen, vt Platonis Aristotelísque discipulum possis agnoscere. Qui necquicquam nisi opportunis & loco & tempore tractauere, nec quæstiones vllas persecuti sunt, quæ iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent. Nostri autem Theologi importunis vel locis longa de his oratione disserunt, quæ nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis enim ferre possit disputationes illas de vniuersalibus, de nominum analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis; sic enim inscribunt, de distinctione quantitatis à re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intensione & remissione, de proportionibus & gradibus, déque aliis huiusmodi sexcentis, quæ ego etiam, cùm nec essem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentiæ adhibuissem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid verò illas nunc quæstiones referamus? Num Deus materiam possit facere sine forma, num plures Angelos eiusdem speciei condere, num continuum in omnes suas partes diuidere, num relationem à subiecto

separare, aliásque multò vaniores, quas scribere hîc nec libet nec decet, ne, qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorumdam ingenio omnes Scholæ auctores æstiment. Iustissima est eruditi & pij Theologi querela, cùm hinc notat nonnullos eiusdem secum professionis homines, quibus vel in docendo Porphyrij sobrietas displicuerit (qualem hominem suis vincunt inuentis & argutiis); inde concinnat syllabum paucarum de sexcentis quæstionibus, quas in Scholis Theologiæ perenni obrui silentio, quàm otiosissima occupatione ventilari præstaret. Augustinus diceret, non doctrinæ vitium esse, sed docentium. Sic enim sanctus Doctor ad Marcellinum scribit epist. V. *Possem similia vel fortasse etiam grauiora de Imperatoribus non Christianis & ego commemorare, vt intelligerent vel hominum hæc esse vitia, non doctrinæ: vel non Imperatorum, sed aliorum, sine quibus Imperatores agere nihil possunt.* Rectè igitur & appositè Canus omnia, nisi forsan beati Thomæ opportunitatibus nonnihil metiri videretur. Sed apertè sentire timuit, contrà quàm sentit vulgus Theologorum Ordinis sui. Non enim semper licet, nec tutum est etiam

in iis, quæ explorata sunt, vel exploratu facilia, supra captum cuiuscunque vulgi sapere & pronunciare.

Ad Canum accedit Bernardus Casertanus Episcopus.

Vt duo sint pro centum aliis, Cano adiungi potest Antonius Bernardus Mirandulus Casertæ Episcopus, qui lib. XXVII. Euersionis singularis certaminis sect. VI. de Aristotelis doctrina sic scribit. *Concedimus eos, qui non legerunt sacras scripturas ante aduentum Christi redemptoris nostri, vel eas non intellexerunt, vel lumine Spiritus sancti non fuerunt illustrati, nunquam potuisse hanc rem credere; sicut accidit Iudæis; non tamen ex hoc sequitur, quin Aristoteles potuerit credere, Deum cognoscere ista inferiora, & lumine aliquo diuino commotus proferre illas auctoritates, non solùm ad persuasionem multorum & ad vsum legum, verumetiam ad ipsam veritatem, præsertim cùm eas multis in locis protulisse videatur, in quibus nulla necessitate cogebatur hoc facere. Quare cùm nulla sit ratio, quæ nos impediat, quominus asseramus Aristotelem aliud ratione naturali ostendisse, aliud credidisse, & hoc pium sit & ra-*

tioni consentaneum, non video, cur nonnulli homines ita obstinatè & mordicus velint tueri Aristotelem nihil credidisse, nisi id quod ratio naturalis ostenderit. Præsertim cùm nos, qui Christiani sumus, non negemus, rationem naturalem aliquando concludere aliud ab eo, quod ipsi credimus. Non enim existimandum est, id ei quoque accidere non potuisse; quod multis ex nobis accidere experimur, vt videlicet aliud ex sua religione crederet, aliud ex ratione naturali dicendum esse arbitraretur. Etenim nemo est ex nobis, qui Christi redemptoris ac seruatoris nostri religionem & pietatem verè profitemur, qui nesciat ex principiis naturalibus fieri non posse, vt ex eo quod non est simpliciter, aliquid fiat, & fieri non posse, vt verbum fiat caro; & tamen firmiter non credat, mundum vniuersum à Deo optimo maximo, ex eo quod non erat simpliciter, creatum fuisse, & verbum factum esse carnem, próque his tuendis ac defendendis vitam libentissimè, si opus esset, non profunderet. Etenim quamuis Aristoteles non eas veritates de Deo Opt. Max. & de Christo seruatore nostro assecutus fuerit, quas nos immenso ipsius Dei beneficio consecutos esse firmiter tenemus, non tamen ex eius dictis colligere possumus, eum lumine diuino ita prorsus desti-

tutum fuisse, vt asserendum sit ipsum nullam omnino tanti numinis, támque admirabilis principij cognitionem tenuisse, de quo clarissima voce tam multa præclarè tot in locis protulit, ac testata reliquit. Præsertim cùm existimandum sit, Deum Opt. Max. non tam fuisse hominum generi infensum & inimicum, vt passus fuerit ipsum tamdiu in omnibus rebus decipi, atque in turbulentissimis erroribus versari, sed singulis ei sæculis aliquas veritates & eas maximè, quæ maximi erant momenti, diuersis viis & variis oraculis aperuisse. Clariora sunt ista, quàm vt explicatione vlla indigeant. Apertè loquitur Casertanus Episcopus, audiat qui voluerit. Res tamen est eiusmodi, vt qui audire noluerit, futurus non sit tanquam ethnicus & publicanus. Id cùm alia probant multa, tum Cassiodorus in opere de Dialectica, vbi Philosophiam ita definit. *Philosophia est diuinarum humanarúmque rerum, in quantum homini possibile est, probabi[illegible] scientia. Aliter Philosophia est ars artium, & disciplina disciplinarum. Rursus, Philosophia est meditatio mortis; quod magis conuenit Christianis, qui sæculi ambitione calcata, conuersatione disciplinabili, similitudine futuræ patriæ viuunt. Sicut dicit*

Apostolus: in carne enim ambulantes, non secundùm carnem militamus. & alibi: conuersatio nostra in cælis est. Inspectiua dicitur, quia supergressi visibilia de diuinis aliquid & cælestibus contemplamur, eáque mente solummodò contuemur, quantum incorporeum supergrediuntur aspectum.

Ecce tibi, HABERTE MOMMORI præstantissime; quot & quantos in Academia Parisiensi fortunæ casus habuit, qui sæculis abhinc multis Philosophorum Princeps appellatus est. Ecce tibi casuum eiusmodi historiam confeci, nisi forsan id operis dicendum sit plurium monimentorum inter se collectio & contextus, non historia, quam non meum est scribere, sed oratoris esse in dicendo summi summus orator affirmat. In eo tamen opere cognosces à me positum esse nihil, quod historiæ legibus non consenserit, deprehendes quoque quid de Aristotele non prisca solùm ætas, sed etiam recentior iudicarit, quid probandum vel improbandum sit in illius Philosophia, & quomodo instituenda Theologici studij ratio. Quæ omnia quoniam haud excellenter perfeci, si non

ingentem fructum afferent, erunt certè argumentum eius rei, quam & diligentiùs & à viro doctiore perfectam eſſe velle pro tua æquitate, iudicio, eruditione potuiſſes. Scio quidem te & doctrinæ opinionem & egregiarum animi virtutum mentionem deprecari; ſed tribuendam quoque eſſe verecundię tuæ veniam non ignoro. Ceterùm ſi quid prætermiſi, quod dictu neceſſarium fuerit, id non diſſimulatione vlla, ſed ignoratione ſola prætermiſi: ſi quid verò inter narrandum deliqui, id non vllo conſilio, ſed infirmitate propria deliqui. Quare ſi quid addendum aut detrahendum videbitur, addam aut detraham tua vel alterius admonitione, qui me amabit plurimùm, hoc eſt, vtiliter caſtigabit.

FINIS.